

MÖRNE, ARVID

Strandbygggaröden. : 2 : Lotsarnas
kamp : noveller från Finlands svenska
skärgården

1917

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

ARVID MÖRNE
STRANDBYGGARÖDEN

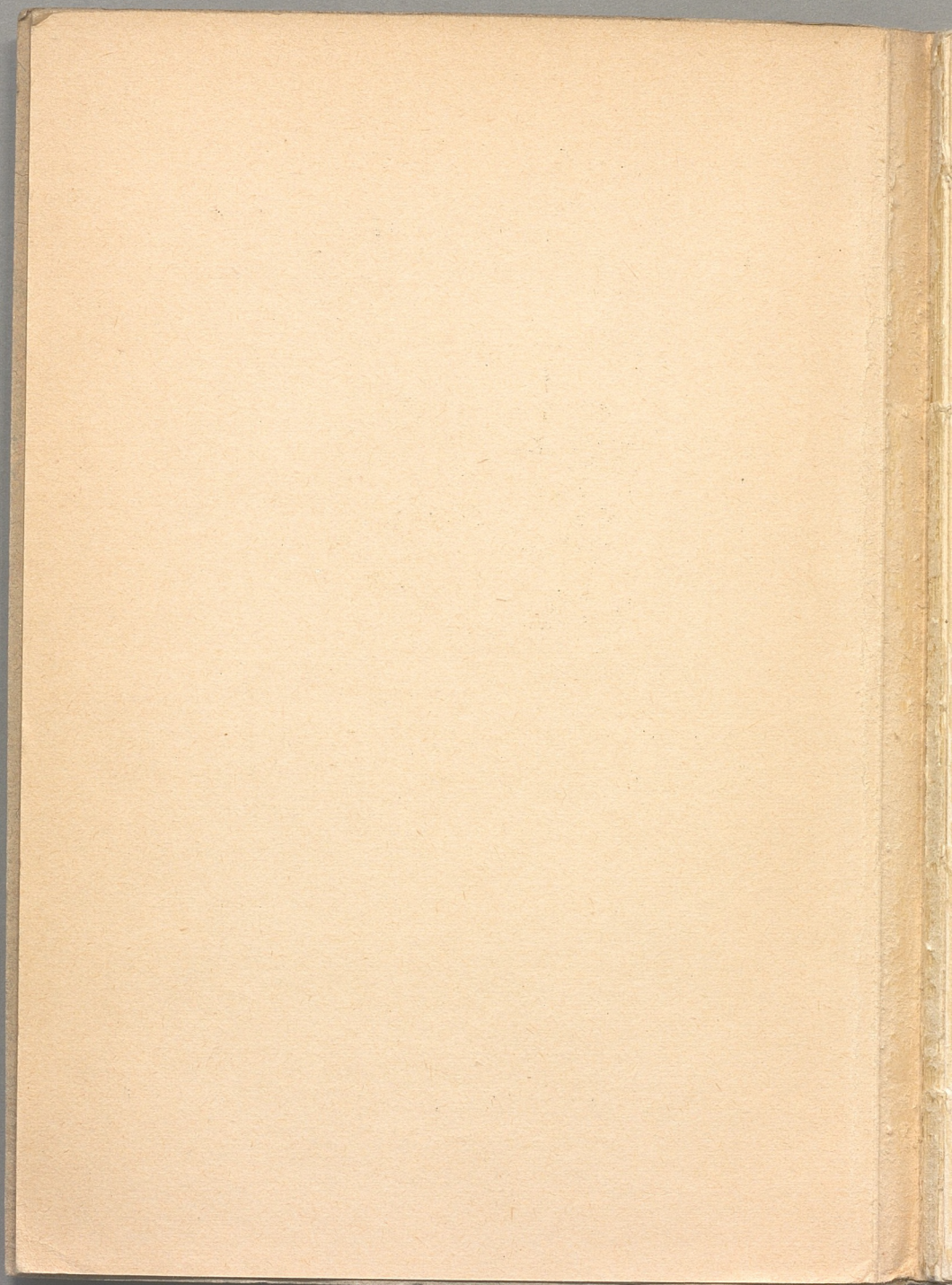
Ron
S.

LOTSARNAS KAMP

HOLGER SCHILDTS
FÖRLAG — BORGÅ

12.19/634

LOTSARNAS KAMP

STRANDBYGGERDET

LOTSARVNS KAMP

NOVELL AV SVENSKA

INOM KAMPEN

LOTSARVNS KAMP

AV H. W. M.

80

STOCKHOLM

STRANDBYGGARÖDEN
II

LOTSARNAS KAMP

NOVELLER FRÅN FINLANDS
SVENSKA SKÄRGÅRDAR

AV

ARVID MÖRNE

BORGÅ 1917
HOLGER SCHILDTS FÖRLAG

STRANDBYGGARÖDEN

II

LOTSARNAS KAMP

NOVELLER FRÅN FINLANDS

SVENSKA SKÄRGÅRDAR

AV

ARVID MÖRNE

BORGÅ 1917

LAG HÖLJ

HELSINGFORS 1917

SIMELII ARVINGARS BOKTRYCKERI

INNEHÅLL:

	Sid.
Den vita bården	7
Lotsarna på Styrso	111

INNEHÅLL:

Den vita pärdan	7
Lotarna på Stora	III

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

DEN VITA BÅRDEN

(ÅBO LÄN)

DEN VITA BÄRDEN

(Abo 1741)

I.

Novembersöndagens uppsyn var olycksbådande hemsk. Senhöstskyar med dödshot skälvande i den svarta hyn kantade synranden i norr och kastade ilska ovädersilar ner till den rägnblötta ön. Skyarna stego och stego. De formade sig till borgar med värsttjocka murar och milshöga, grova torn och fyllde småningom hela norra himlen. Man kunde taga dem för ett virrvarr av dystra, tungt bevärade gränsfästningar, vaktande ett skräckens rike där långt borta — en sannskyldig urbild av de jordiska väldena.

„Här finns miljoner kasematter att prässa in dig i och kväsa dig i“ — så tyckte en ung kvinna på byvägen att den onda härskarn däruppe väste till henne, var gång hon höjde

blicken mot den tornade massan av kolblå och sotsvarta molnblock. Hon var folkskollärarinna på den stora ön med de tjugo rika och välberömda gårdarna. Där hon ensam gled fram mellan vida och tomma fält, syntes hon lika bräckligt späd och hjälplös som hennes ägare, bönderna, förefallit pampiga, rådföra och hårdnävade, då de kort förut kommit skridande från stämman, par om par. Hon var en drömmerska. Hon utförde allt vad hon hade för händer med halv uppmärksamhet, tankarna kretsade oavlåtligt kring avlägsna ting och framför allt kring begreppet fängelse. Hennes enda bror satt fängslad i Petersburg sedan månader. Han var jurist, hade tjänstgjort i en rådsturätt och blivit förd i rysk fångenskap, emedan han dömt efter finländsk lag i trots av de maktägandes påbud. Det var sådana tider i Finland då, och gud vet, om det nånsin blir annorlunda. Vägarna lågo tomma, gårdsplanerna likaså. Byggningarna liknade utpinade mänskliga varelser, som ruva på en gemensam sorg.

Egentligen voro de vackra genom sina färger: dunkelt rödmyllerött och klarrött, strålande gult, diskret grågrönt. Vita knutar, vita fönsterbräden. Men nu tyckte man att de alla voro strukna i en enda färg nämligen höst-rägnets, som störtat ner tvänne veckor i sträck och satt av sin melankoli på väggarna.

Den unga kvinnan vek in i en gård vid huvudvägen, vars boningshus var rätt litet och ålderdomligt med gamla lönnar utmed kortväggen och rader av nyplanterade äppelträn på söderslutningen under långsidan. Här bodde en av de förmögnaste och hävaste bönderna. Han var dessutom lots såsom flere andra jordägare på denna ö. Och därtill distriktets ålderman. En sextioåring, under medellängd, med kort, vitt skepparskägga och små kloka, gråa ögon, som ena minuten voro uppriktigt goda och väckte förtroende, men följande ögonblick skiftade uttryck, så främlingen tvangs att tänka: „du är kanske en räv, när allt går omkring“. Vilket var både rätt och orätt. Framför allt en typisk herremannaakt-

tagelse! Herremannen varsnar så lätt någonting rävakligt i allmogelynnet. Det präglar ofta så påtagligt anletena: både blickar och mungipor. Hos iakttagaren själv tyglas det av ett mer utvecklat gentlemännamedvetande, som förbjuder dylika egenskaper att synas.

Inne i stugan dracks kaffe och lästes tidningar. Daluret tickade, jämnt och stillsamt. De gamla hagelgevären på väggen, mässingsjakhornet, som hängde under dem, pelargonorna i fönstren, som buro ett par blommor ännu i november, eldfladdret i den bastanta spisen, allt detta sammanlagt gav rummet gammaltidstykke och hemstämning. Den anländande hälsade de innevarande med en nick och bjöds välkommen med samma enkla vänlighetsbetygelse. Först när åldermannen steg upp och anvisade gästen plats i den kortmedade, höga gungstolen, märkte hon att någonting särskilt stod på. Gubbens ansikte var sig inte likt, det låg i veck, det var bekymrat, bistert, främmande. Hon grep instinktivt hans

tidning, nyaste numret av „Västra Finland“, och varseblev på första sidan en grov rubrik — —.

Ute bullrade nordan i obommade laddörrar, blåste höga jämmertoner i flöjlarna, plöjde fjärdvågorna djupa och massakrerade deras toppar så att de liknade drivande trasor. Ingenting var vitt, ingenting grått, ingenting svart — allt ett oredigt, obehagligt sudd.

De höga öarna kring gattet, långs vilket farleden drog till havs, lågo eländiga och värnlöst kala under ovädershimmeln. De hade varit vildmarker från hedenhös och ända till i fjol. Susande stocksagogar, virkesdigra: mastfurer i hundratal i djupa, breda lägder och ekar på söderslutningarna! Trygga hem för älg och ekorre, räv och hare, tjäder och orre. Lugna visten även för mänskorna, som brutit små ljusgröna bygder längst inne vid viks slut. Nu hade skärgårdens skogsjobbare — delägarna i „Aktiebolaget Bärgeviken“ — gått fram över öarna, ödeläggande som säg-

nens Attila, och i deras spår växte intet. Endast martallarna i skrevorna stodo kvar. De hade inte tagits till props, ty de växte för långt från varann och dögo väl inte ens till det. De liknade i denna belysning skaror av mörka dvärgar, lägrade över de öde landen. De hörde granitgrunden till och kunde inte förjagas. De voro livets sista rest, förvidna skuggor av det, som varit skog och hägn och framtid för landet.

Stormen tjöt. Martallarna skälvde och strilade sina vissna barr över öarnas grå lavtäcken. På lotsbärget vaggade flöjelstången i nordans tunga nävar. Flöjeln gnisslade och kved. Väderstreckspilen darrade. Den gulmålade vaktkojans dörr blåste opp och började dunka: höst, höst, höst.

Därinne föll dagern trevande och grå på britsarna och det väggfasta bordet under fönstret. Två lotsar stodo lutade över den grova, rödbruna bordsskivan, på vilken „Hufvudstadsbladet“ låg utbrett. De läste ledande artikeln samtidigt, mumlande i släpig takt och mödo-

samt stavande de obegripliga eller halvförstådda juridiska glosorna. Den äldre, en kort, grovt byggd man med tegelbärarskuldror, hade kommit av sig kort efter starten och arbetade sig fram genom mitten av artikeln, medan den yngre, en lång, gänglig figur med kavajershållning höll på med sista stycket. Han avgick påtagligen som segrare ur denna kappsegling, där faret gick i slingrande bukter mellan juridikens blindskär för att slutligen nå klart vatten i slutmeningen: „Hur man än ser på saken, är och förblir det medborgarens plikt att icke skänka sin medverkan åt dem, som nu göra sitt yttersta för att definitivt genomföra det kända systemet av laglöshet och godtycke i vårt hårt prövade fosterland. 'Land skall med lag byggas' förblive vårt folks lösen!“

Den yngre lotsen tog kikarn och började granska farvattnet i norr. Den äldre kom äntligen till punkt, lade bladet ifrån sig och begynte grubbla över uppsatsens innebörd. Tankegången, som han uppfattade den, rörde vid en sträng djupt i hans själ. Flere gånger hade

i artikeln upprepats ordet plikt: „medborgarens plikt“, „den laglydiges ovillkorliga plikt“, „fosterlandsvännens plikt“. Dessa ord tycktes honom vackra och ädla, ja, de voro ju riktade just till honom, på samma gång de uttalade, vad han själv skulle ha sagt, om han kunnat uttrycka sina innersta tankar. Men tillika berörde artikeln honom som en kall fläkt, när den kommer dragande inpå en i ett ögonblick, då man alls inte väntar en dylik. Var det det juridiska skrivsättet, som alstrade kylan? Detta av och an gående, denna bollkastning med „ehuru — likväl“, „medgivet att — torde dock böra erkännas“. Var det dessutom något annat, som låg djupare? Kanske den omätliga brist på ömsesidigt förstående, som öppnade en gapande klyfta mellan dem, som höllo den fosterländska politikens trådar i sina händer, och de enkla skärkararna. De förra förfogade över härar av fraser, som ställdes upp i konstiga figurer för att tjäna många ändamål: den patriotiska politiken och alla de dyrbara särintressena — industriidkarintresset,

köpmannaintresset, skeppsredarintresset. De senare sågo allt förenklat. För dem gällde det att försvara landet eller inte försvara det. Att antingen uppoffra sitt personliga, ekonomiska intresse, vilket var någonting oerhört, emedan en sådan uppoffring för mången gällde det dagliga brödet, eller att se sig själv tillgodo, men i och med detsamma låta de fosterländska tankarna fara. Det var mening i att göra sig av med sådant, som inte dugde till mat. Men att hålla sig med det för att föra ståt: alltså försvara fosterlandet med sitt halva jag och med den andra hälften förstöra, vad man själv byggt upp, det var en taktik, som skulle bragt de naiva själarna i raseri, i fall de genomskådat den.

De gjorde det inte. Men de gingo och buro på dunkla misstankar. Lotsen, som satt och grundade över den halvförstådda artikeln, hade läst många dylika utgjutelser förut. Tio-tal. Alltid med samma slutintryck. Tidnigarnas „om“ och „men“, „i fall“, „för den händelse“, „måhända“ hade hopat sig till ett

tungt klippblock, som låg och tryckte ner hans sunda handlingslust. Ett kraftigt, manligt ord skulle ha verkat som en tändgnista på en mina och sprängt blocket i flisor. Men ett sådant ord hade ingen riktat till honom.

Han grubblade. Han hade skäl till det. Artikeln gällde honom själv, hustrun, barnen.

I alla gårdar och stugor på den stora ön lästes tidningarna denna söndag med samma allvarsdigra eftertänksamhet. Stormen ven i knutarna och den sollösa himlen silade en ödesdunkel grådager över de läsande. I vaktkojan, där klockan slog ett, smög det njugga ljuset in med en första nyans av eftermiddag och annalkande skymning. Tidningen låg fortfarande utbredd över bordet. De stora rubrikerna höllo de två människors uppmärksamhet fastskruvad, som om de varit nödsignaler från ett sjunkande fartyg.

Mitt på sidan över ledande artikeln stod i tjocka, svarta typer:

Lotsverkets förryskning besluten.

Skola lotsarna avgå?

Och främst i nyhetsavdelningen:

Lantdagen upplöst.

Nyval första maj.

Den yngre lotsen, Enoksson, lade långkikarn ifrån sig, öppnade väggskåpet, tog fram en flagg och begav sig ut i stormen för att hissa den. „Lastångare“, upplyste han kamraten, i det han slöt dörren bakom sig. Den äldre, Samuelsson, grep i sin tur kikarn och började granska farleden i norr. Riktigt: han var en av de större — en tretusentonnare och förmodligen utrikare. Flaggen i förmasttoppen, signalen, som betydde „lots önskas“, kunde skönjas, skorstenens firmaemblem och akterstångens nationsflagg däremot inte. I det hela var ångaren kommen ovanligt nära

lotsplatsen, innan spanaren fick sikte på honom. Var Enoksson tankspridd i dag? Kanhända. För resten hade de svarta lastångarskroven en skyddande likhet med de ovädersfärgade, rullande fjärdarna.

Samuelsson drog oljekläderna på och tryckte sydvästen på huvudet. Det var hans tur att lotsa. Han fick lov att ögonblickligen gå till fjärds med skötbåten. När han vandrade ner för den branta stigen, som förband vaktbärgat med hamnen, började rägnet skvala, ett iskallt regn, vars gråa flöden lade sig som en ogenomtränglig mur mellan fjärden och ön. Men in över land kastade en molnrämna breda strimmor av silverfärgat ljus. I denna dager tycktes gårdarna på sina låga kullar så söndagslugna och fridfulla, som om ingen storm rasat kring knutarna och ingen ofärd bultat på dörrarna.

Ingen rörde sig på vägarna. Gårdsplanerna lågo mänskotomma utom hos åldermans, där mor kom skyndande från matboden med korta, beskäftiga språngsteg. Hon gick alltid på det

sättet, när far skulle rustas i ordning. Sonen hade varseblivit flaggen på vaktbåret och åldermannen själv stod redan gåutklädd i stugan. Det var hans tur att övertaga vakten.

II.

Klockan var tre på eftermiddagen. Sundsvallsångaren „Birger Jarl“ började vagga och slingra i utfjärdens grova sjö. Vågorna vräkte på bakifrån med en lätt dragning mot styrbord. Sjön växte och växte med den ökande stormen. När man stod vid reservratten längst akterut, där propellern utförde sitt väldiga arbete, verkade det djupt lastade skrovets oviga, S-formiga rörelser sällsamt beklämmande. Det var ingen kamp mot storm och hav, som höjer och frigör sinnet, utan blott ett passivt utförglidande, en enförmig brottning mellan båtens vilja att hålla kurs och sjöarnas att vräka undan, dränka och förgöra. Den hårt stuvade propplasten fyllde alla rum och däck med sin ofantliga volym, tornande sig högt över

räcken mellan improviserade plankrelingar, som östersjövågen sannolikt skulle krossa. Fick denna storm öka, som den hotade, hölle inga surringar stånd.

Däcklasten skulle braka loss och ryka över bord. Men nordanstormen, som splittrade mänskoverk lik en ljungeld, blev kanske inte långlivad. Vem vet? Törhända skulle havet efter någon dag välsigna utskärsbornas stränder med sina efterlängtrade håvor. Här fanns, som vanligt, en större proppladdning ombord än konossementen uppgåvo, och denna extra däckslast skulle kanske aldrig fylla sin bestämelse i ett engelskt gruvschakt utan i stället brännas som ved i något torp på Finlands yttersta, kala skär.

På backen slogs sex glas. En matros klev ner från kommandobryggan. Hans vakt var slut. En annan, som redan en stund stått bredvid honom och av lotsen fått order om kursen, tog i tu med arbetet vid ratten.

Klockan var alltså tre. Vågen vräkte svartgråvit. Skrovet girade oavlåtligt, enformigt,

tungsint, med sina dystert gula däckslaster, och ur dem reste sig den svarta skorstenen och de korta masterna, subbiga av mångårgammal kolstybb. De drogo inte sinnet uppåt, som fartygsmaster vanligen göra. De slogo takt för en orkester av mullrande och suckande stämmor, sådana som bara höstsjöar kunna höja, när de vråka på akterifrån en tidig övaderskväll.

Lotsen mätte vidden med denna sjömansblick av stål, som aldrig underskattar en fara, men ej håller vet vad fruktan vill säga. Kursen var klar för en halv timme framåt. Den vassa blicken genomträngde fjärden och himlen akteröver. Sjön hade växt sig tung och grov. De hotfulla molntornen hade för länge sedan försvunnit och givit plats åt smutsgråa jättesegel som gled utmed fästet. De började skifta i svavelgult, deras fart ökades. Och bakom dem höjde sig en nattsvart molnvägg med blåaktiga bårder, ogenomtränglig och oerhört vidsträckt. Den undersåtsiga lotsen betraktade den länge på sitt trygga vis. Blic-

ken mörknade, de rödbruna, buskiga ögonbrynen drogos ihop. Detta såg ut att bli för mycket.

„Hallå där“, skallade en röst i trappan, som från övre däck ledde upp till kommandobryggan. „Hallå där — vill han komma ner och få sig en viskygrogg!“

Lotsen steg in i den varma salongen under däck. Anblicken var i första ögonblicket nästan festlig. På det runda mittelbordet stodo de rykande groggarna och över klungan av glas och viskyflaskor tronade en ståtlig silverkanna. I takställen ruggade tre tända lampor i takt med skrovets girningar. Deras gula sken föll solaktigt varmt över rummets körsbärsröda plyschmöblemang.

Förste styrmannen, som för ögonblicket var kaptenens gäst, satt vid pianot och gjorde operettmusik. Han spelade det påbörjade stycket till slut, reste sig, nickade nådigt till den inträdande skärkarn och slog sig ner i en

av de golvfasta länstolarna. Kaptenen uppmanade lotsen med en flott gest att taga plats och brygga en grogg. „Vad heter han, om jag får fråga.“

„Samuelsson.“

„Det är min själ besynnerligt att lotsarna förstår svenska här ute. Och så har dom svenska namn. Dom lyder ju under Ryssland!“

Repliken var styrmannens. „Dom är inte ryssar, dom är finnar, förstås“, förklarade kaptenen. — „Och med språket är det likadant överallt i finska skären. Dom förstår svenska, men talar finska, förstås.“

Lotsen Samuelsson från Torsö by av Lagmanstuna socken varken talade eller förstod finska. Det var första gången han hörde sin nationalitet klarläggas på detta dåraktiga sätt. Han visste inte att yttrandena voro ett ganska troget uttryck för den rikssvenska kunskapen om finlandssvenskarna. Trodde i sin naivitet att de två herrarna skämtade med honom, och var belevad nog att småle.

„Skål Samuelsson!“

„Skål herr kapten!“

„Inte sant, det är, som jag säger. Ni är goda finnar här ute på öarna och inte ryssar.“

„Nog förhåller det sig som kapten påstår. Inte är vi ryssar. Men vad det anbelangar att kapten tror oss vara goda finnar, så vill jag bara säga ifrån att inte begriper jag många finska ord.“

Styrmannen: Men han talar ju finska.

Kaptenen: Han talar finska just nu, förstås.

„Jag?“

Samuelssons förstånd stod stilla. Han betraktade de två rikssvenskarna. Ingenting antydde att de skämtade med honom. De lade upp högtidligt korrekta ansikten, som om de suttit på ett kontor och mönstrat matrosar. I deras tycke var konversationen ointressant och den „finska“ bondlotsen en drummel.

För resten kunde man inte lätt ha funnit skarpare kontrasterande typer bland människor av samma ras än vid anblicken av denna lilla församling i „Birger Jarls“ kaptenssalong. De två sveriges-svenskarna liknade varann som

raka tallar på en mo. De voro inte individer utan bara varianter av sin typ, långa, starkt byggda, raka i ryggen, stelt raka i hållningen, — en halvt naturlig och halvt medveten raket, som ibland verkar dryghet och ibland ädel stolthet och i grunden är en blandning av båda. De blonda, långsmala ansiktena vittnade om öppenhet, den svenska öppenheten, som blir till värme och skönhet hos de rikt utrustade individerna och till flackhet hos mängden.

Den svensk-finländska lotsen var en man för sig. Hans undersätsighet, hans skenbara brist på hållning bemantlade en kraft, som i vardagslag inte uppskattas utan tages för flegma, men som kan bryta fram, när det gäller, med omotståndlig, orkanlik våldsamhet. Betrakta det troskyldigt spörjande ansiktet: det är svenskt! Det ger en samlad bild av den blonda, blåögda sveklösheten, som inte vet av baktankar och biavsikter. Det speglar en godmodig, satirlös humor och en ridderlig folkanda. Det tillhör en ras av föga djupsinne

men med sund kraft att handla. Det röjer en själ, som fattar tingen i enkla drag och stora sammanhang och är oändligt känslig för rätt och orätt. En stridbar ras, som går fram bröstgäns och aldrig angriper ur bakhåll.

Lotsen betraktade sina medaljare litet för genomträngande. Han begrep fortfarande ingenting. De voro granna herrar, de där. Finare än de finländska kaptenerna. Allt var gentlemannamässigt hos dem. De citrongula västarna och blåa kavajerna med oklanderligt blanka knapprader. Höga, nervikta kragar, kravatter med glimmande nålar i. Håret omsorgsfullt kammat med bena mitt över pannan. Vad hade en Lagmanstuna-lots, en enkel skärkar, att säga sådana herrar utöver det som hörde till navigeringen?

Han kom i håg ställningen därute på fjärden och blev olustig till mods. Kaptenen skälade igen och tog upp samtalet.

„Jag förstår finska bra, skall jag säga. Ja då. Vart enda ord fattar jag, om Samuelsson inte talar alltför fort, förstås.“

Samuelsson begrep äntligen sitt modersmål. Inte bara orden utan också meningen. De togo honom för finne, för de visste inte att det fanns svenskar i Finland. Då han nu i alla fall talade svenska, kunde de inte förneka sina örons vittnesbörd och antogo följaktligen att finskan liknade svenskan och kunde förstås, om den talades långsamt.

Han kom plötsligt ihåg ett föredrag, som en helsingforsherre hållit på ungdomsföreningen i våras. Det rörde sig kring svenskheten. I alla öden vore det vår plikt att hålla fast vid modersmålet! Vi voro den yttersta utposten för den stora och ärorika svenska stammen! Vår kamp mot förfinskning och förryskning skulle bli långvarig och prövande, men hopplös var den ej, ty vi hade våra stamfränder, våra bröder i moderlandet att trygga oss vid!

En het blodvåg steg lotsen i ansiktet. Han darrade av vrede och smärta. Han tyckte att han borde tala så tydligt och kraftfullt att hans vördar måste förstå.

Men de två herrarna föreföllo allt annat än intresserade av honom och hans nationalitet. Hövlighetsplikten krävde inte flera fraser från deras sida och de kände sig oförhindrade att taga upp ett samtal sig emellan.

Alltså teg han. För resten, det likade honom bäst, när han rätt tänkte efter, att ingenting vidare yttra. I grunden skämdes han för sin ställning. En förklaring hade varit nedläggande för honom. Han var den fattiga släktingen, som satt som gäst i ett rikt hus och märkte att man glömt släktskapen. Det anstod inte honom att komma med utredningar och bevis.

En ny grogg bryggdes och samvaron blev småningom otvungnare. Det knackade på dörren. Andre styrmannen kallade upp kaptenen och lotsen. Man tömde glaset.

„Säg mig, Samuelsson, det kan väl inte vara annat än löst prat, det man hör yttras i Finland, inte offentligt, men se så där i förtroende — man och man emellan —, jag menar ryktet om allmän lotssträjk?“

„Osannare rykten har man hört.“

„Va fälle? säger lotsen det?“

Kaptenens ton uttryckte oförställd häpnad.

„Jag menar att det måtte vara nedrigt förtal att finska lotsar skulle gadda ihop sig till någon slags socialistliga och svika sin plikt.“

„Vad socialistligor beträffar, vet jag ingenting. Jag tror inte att en enda lots i Finland är socialist. Men — — —“

Den oansenliga mannen rätade på sig, som om han fattat ett vågsamt beslut. Han höjde rösten — den blev skarp, den fick kommandoton, som om han stått på bryggan och tvistat med kaptenen om kursen, tröttnat på invändningarna och bett honom dra åt fanders:

„— — — men ni utlänningar begriper ingenting i den här saken. Att sträjka nu, när lotsverket har blivit förryskat, vill säga att vara trogen sin plikt mot Finlands lagar.“

Kaptenen lät inte bringa sig ur fattningen. Han blev överlägset nedlåtande och lade ut sin ståndpunkt i enkla, lättfattliga ord, som om han undervisat ett barn i addition.

„Ni lyder under er överhet som vi under vår och om ni sträjkar och sätter överheten i trångmål, så sviker ni er plikt. Ni är lots för att lotsa och inte för att topprida ert chefskap. Om ni går ifrån ett arbete, som ni engång åtagit er med edlig förbindelse, så sviker ni er plikt — —.“

„Det är givet“, sekunderade förste styrmannen.

„I fall Finlands lotsar inte har så mycket fosterlandskärlek att dom ömmar för sitt eget lands sjöfart, så borde dom i alla fall förstå att främmande nationer, som seglar på deras hamnar, har rätt att fordra lotsning, om det skall bli någon trafik av. Att sträjka, det innebär att ni skaffar utlänningen, som ingenting har att göra med edra inbördes tvister, oberäkneliga förluster på halsen. Det är inte gentlemannalikt gjort. Tvärtom. Det är inhonnett, det är att svika sin plikt. Har jag inte rätt, Samuelsson?“

„Nej.“

Lotsens ansikte glödde. Han var inte man

att bemöta invändningarna med logiskt bindande skäl, men just därför kände han så mycket intensivare tyngden av den oförrätt dessa människor tillfogade honom och hans land. Han förstod att om lotsen hade orätt, då han vägrade att lotsa, sedan han i strid mot Finlands författning blivit ställd under rysk lag, då hade domarn orätt, som vägrade döma enligt lagstridiga påbud, då hade ynglingarna i uppbådsåldern haft orätt, då de vägrat gå till en mönstring, som avsåg att prätta dem i rysk krigstjänst. Då hade hela finländska folket haft orätt allt från den dag det inledde den hårda kampen för sina lagars värn.

Då var laglöshet lag, våld var rätt och den ynkligaste var den plikttrognaste.

Dessa främlingar förde i alla fall ett språk, som han begrep. Där hemma fanns det gott om människor, som försökte blanda bort korten. Deras feghet hindrade dem att sätta in sitt väl och ve i en strid för rätten utan möjlighet till återtåg. De gjorde förbehåll och undanflykter, girade till höger och vänster, slingrade

hit och dit. Men deras onda samveten hindrade dem att så öppet som dessa utlänningar förklara att svart var vitt.

Samuelsson erinrade sig att han sväljt sitt svar och nu borde yttra någonting. Han framkastade på må få:

„Har alla svergesbor samma mening som ni i fråga om Finlands sak?“

„Vad dom tänker om Finland? Tja! Vad skall jag säga, Samuelsson? Dom tycker synd om finnarna, förstås.“

Med dessa tröstens ord avskedade kaptenen sin gäst. Lotsen gick upp på kommandobryggan och gav kurs till havs. Ångarn stannade, han gled ner längs den utlagda fånglinan, sprang i sin rullande båt, stötte ut, hissade bottenrevade segel och var snart försvunnen i sjögången.

„En bra kar“, dekreterade kaptenen, medan han tände sin cigarr i lä under kommandobryggans manshöga segelvägg. „Bra kar, som finnarna mest, men envis och litet dum, förstås.“

Ångaren fortsatte sin rullande gång genom de väldiga sjöarna. På fyra mils håll, babordhän, lågo Dödmansbådarna, åtta grönslemmiga hällar, som vid storm och högvatten läggas under våg och nu voro förvandlade till fantastiska bingar av dansande virvlar. Kring bådarna kokade en ovalformig krets av undervattensgrund. Lik ett ringrev av bländvita koraller låg denna bränningskrans och prunkade i sin skrud av fosforescerande skum: en ensam ljushärd i den svarta vågöknen.

Om styrbord reste Röda gaddens ensliga bränning sina dånande vattenmassor till konformiga torn, som lyste milsvitt över vågtopparna. Han rasade som en själ i uppror, som inte vet vad den vill, byggde sina skumpelare höga som känningsbåkar, som havsfyror. Krossade dem i spillror och byggde på nytt, krossade, byggde, undan för undan, timme efter timme, i rastlös hets, som en människa bygger sina sjudande önskningars torn bara för att slå det i spillror, när det är färdigt, och slår det i spillror bara för att börja bygga igen.

Mellan Dödmansbådarna och Röda gadden löpte farledsrännan, svindlande djup och plöjd av kölar så länge detta havsband funnits och östersjöfarare päjlat dess svenska skär. I den slungades den ensamma lastångaren från vågdal till vågdal, medan maskinens kolvar stego och föllo, propellerns fenor skuro sina vinande snitt och stäven arbetade sig in i det mörkande senhösthavet.

Över vågkammarna i nordöst vaggade en masttopp, en pik, en duktriangel, som någon gång, när farkosten steg högst på vågen, växte till ett revat, diktskotat storsegel. Det var Samuelssons båt, som sökte nödhamn.

Kryssen gick långsamt. Mörkningen föll. Storseglets karminröda bård lyste inte längre. I lovert lågo sjöarna hårt på, blytung, blåsvarta. I lä väste skummet. Dess kokande driva var blåblek som en svepduk. Stänket stod som dugg i luften, kallt dugg kring den sjungande masten, de nerblötta seglen, den

ensamma gestalten vid rodret. Lotsen var klädd som till säljakt, varmt och smidigt: skinnsokor på fötterna, tjock, blå sweater, överst oljekläder. Den satta gestalten uttryckte spänning, påpasslighet, vakenhet. Mannen var en del av båten, båten en del av mannen. Handen kring rorkulten var detta dubbelväsens centrum, dess fint förnimmande livsnerv. Denna hand bar ej för intet sitt adelsmärke: ett inbränt litet ankare.

Molnväggen i norr, den massiva, svartblårandiga, växte alltjämt i höjdriktningen. Dess översta, tjocka block sköt upp mot senit. Lotsen gav akt på fästets förvandlingar utan att röra en muskel i sitt bruna, klippliknande anlete.

En blixtned slog ned: en ringlande, väsande, bländgrön orm, som stöp i havet nära båten. I samma sekund flög rorkulten i lä, skoten släpptes, seglen började smälla. Brakande och dundrande, som hade en alp rämnat och vältrat utför stupet av en tusenmila klyfta, hopstörtade den vacklande molntoppen. Lotsen

var med ett enda kattlikt språng framme vid masten, löste fallen och fick storseglet ner, medan fockens lössläppta vinge slog ut i stormen, sköt fören in i en våg och krängde svallbordet under vatten för att nästa ögonblick fläckas i stycken.

Ur molnväggens bakhåll rusade orkanen över havet. Båten började driva. Masten, som darrade och kved under illvädrets järnhårda grepp, hotade att vräka ikull skrovet. Blixt följde blixt och mellan de gröna blänken störtade haglet ner i susande skurar, tills man och båt plötsligt sveptes i någonslags mist, kvävande, kall och vit: det var snö.

Lotsen fick båten svängd i vindriktningen. Seglade med masten. Det bar utåt. Förut, bakom snöväggen, mullrade bränningar. Han kunde intet göra, bara låta sig vräkas i virvlarna och drunkna. Han bidade slutet. Men han gick fri.

En timme förflöt.

Han hörde på ljuden att han var kommen till havs. Vågmiljonerna löpte till storms mot

båten, som gungade, girade, vacklade, raggade, störtade stuprätt ner i djupa dalar mellan sjöarna och lyftes som en fjäder på deras ryggar. Men de rådde inte på sitt byte. Lotsen arbetade oavlåtligt med åra och öskar. Ibland gåvo de osynliga angriparna vika, men blott för någon minut. Så begynte kampen på nytt. Det brusade, dunkade, bullrade mot borden, och masten kved, som hade detta enda trä varit en klagande skog. I sittrummet började snön bilda drivor. Lotsen kände hur han stelnade. Han tog till brännvinsflaskan, som redan var halvtömd. Såg på klockan. Den var åtta. Att leva en timme till i detta fruktansvärda snöglopp tycktes honom omöjligt. Han kände sig inknuten i en islupen säck och gungad av jättehänder över en mörk brant, dömd att kastas i djupet, när en okänd viljas nyck så behagade. Han försökte bedja. Bönen om hjälp i sjönöd. Han kom inte ihåg den. En våg störtade ner över honom. Han grep till „Fader vår“. Läste högt, blev skrämmd för sin röst. Den var inte hans utan någon

annans. Men han läste ändå till slut. Vad det nu må ha varit, bönen styrkte inte. Den ödesmärkta mannen längtade efter något försynens tecken, som skulle ge honom tröst i denna jämmerfulla prövning. Han visste inte rätt, vari det kunde bestå — genom hjärnan gled någon dunkel föreställning om ett stycke klar himmel med en stjärna.

Han satt vid sin rorkult som en frusen stod, domnade, vaknade och domnade igen. Dödsfruktan kände han inte och på döden tänkte han ej. Stugan därhemma såg han. Hustrun vid spisens aftoneld, barnen lekande på golvet. Och vaktrummet såg han, sådant han lämnat det med tidningen på bordet. Det gjorde honom gott att minnas de dystra rubrikerna. De voro någonslags hälsning från livet, en röst, som sporrade honom: „Stå på dig, du skall inte dö så där, utan slå dig igenom och leva. Du vet vad du har att göra. Du skall uppfylla din plikt mot fosterlandet. Du är en hederlig och modig man och vad din plikt kräver har ju jag upplyst dig om i dag på

svenska ångarn. Jag är inte någon mänsköröst. Jag är ditt samvete, din Gud.“

Novemberdagen gryr över Estlands kuster. En mo med låga tallar — en djupsandig strandremsa — ett långgrundt hav i blekgrå dyning. I dyningen vräker en båt, grips av en grov svallsjö, slungas upp på en övervattensbank och blir liggande. Tre karar vada från stranden ut till banken och skynda till båten. De gå i gammaldags lädersockor med breda remmar snörda kring vaderna, röda skjortor och runda sälskinnsmössor.

Ur båten lyfts en man, vars kläder stelnat till ispansar kring den domnade kroppen.

Räddarne känna på hjärtat. Det klappar ännu. De hålla brännvin i honom. De gnida honom, kavla och bulta på olärda kustbyggarer vis.

Han slår upp ögonen. „Var är jag?“

„Du är bland svenskar, i Estland, på Odensholm.“

De tre kararna leta fram ett segel ur ruffen, svepa den strandvräkt stamfränden i det och bära honom upp till Odensholms fyr.

III.

Man var kommen två veckor in på december och det var en blåkall förmiddag.

Över Torsö vaktbärgat höjde sig ett rökmoln, svart, långstrimmigt och hastigt glidande i riktning mot hamnen, likt en varsel, en skugga, som en stundande stor händelse kastar framför sig. Vad varseln hade att betyda visste hela ön. Lotsångaren „Örnen“ med högsta chefens vimpel i förmasttoppen rundade bärgudden, styrde in på fladan och gick till ankars.

Babordsjollen firades i vattnet, bemannades och lade sig skvalpande vid den utfällda fallrepstrappan. En kort, fet herre i uniform kom i sakta mak vaggande längs däcket, grep med sin behandskade högra hand i trappans manillatåg, klev jovialiskt ner för stegen och tog

plats på den madrasserade akertoften. Jollen stötte ut och satte kurs på bryggan vid åldermannens sjöbod.

Måntro det tittades! Fönster och förstu-
broar fylldes med folk: bönder och bondhu-
strur, drängar och pigor, undantagshjon och
inhysingar, torpare och fiskare med hustrur
och barn — ja, alla barn i byn, som kunde
gå, bevittnade dagens händelse, den märkli-
gaste på hela året.

Vem var inte nyfiken? Vem ville inte skåda
storfrämmandet: amiralen, som påstods vara
kejsarens vän?

Fördelningschefens besök, som inträffade
någon gång om året, var ju också hedrande
och med nöje motsett. Men på högsta che-
fens visit hade man berett sig i väntande
väntan. „Amiralen“ var ett begrepp, som stod
i något mystiskt samband med den heliga
skrift: amiralen var överheten och överheten
var av guds nåde. Amiralen stod lika högt
över fördelningschefen, som „Örnen“ med sina
tre bakåt lutande, ljusgula skorstenar, sina

sexton knop och sin standert överflyglade fördelningsfartyget „Måsen“. Och det var en vådlig skillnad på dessa två herrars uniformer: knappar, värjor, galoner — det kunde envar intyga, som sett amiralen i Helsingfors.

Där kommo de. Amiralen och åldermannen. Kararna på förstubroarna togo av mössorna och kvinnfolket neg. Amiralen gjorde en vårdslös och tankspridd honnör. Sanningen att säga gick han och retade upp sig mot „Örnens“ kokerska, som i Helsingfors låtit stuva in ett lager „Black and White“ i stället för „Perfection“ och på det sättet gjort den förargliga decemberturen till dessa avlägsna lotsplatser ännu ogemytligare än den behövt bli. Amiralen tyckte inte om „Black and White“. Men han drack gärna varje afton en „Perfection“ och tog sig en skruv. Efter Åbo nämligen, ty där steg skruvsällskapet ombord.

Hos åldermans var brådska och stök och fläng i dörrarna. Mor hade fått bud om land-

stigningen och underkastade kaffebrickan en sista mönstring. Salen med sitt hallonröda schaggmöblemang, sina sex fönster och fyra fikusar presenterade sig i gala. Den var eldad till överflöd, skurad, fejad, städad och dammtorkad.

Alla lotsarna voro komna och lärlingarna med, som befallt var. De bildade klunga i sydöstra vrån, så nära dörren som möjligt, de äldsta längst in på golvet, lågmålt sampråkande, de yngre och yngsta bakom och bakerst — en skara på fjorton man sammanlagt.

Amiralen steg in. Hälsade, tog plats i soffan. I samma ögonblick slog åldermansdottern — en flicka i konfirmationsåldern — opp kammardörren, och mor skyndade fram och bjöd kaffe, nigande och ursäktande. Amiralen drack under andäktig tystnad från församlingens sida. Sade nej till andra koppen. Tog i stället ut en cigarr ur ett stort, glänsande

etui. Det var fint, det var säkert rena silvret! Den slätrakade gamla herrn synade cigarren noga, hans välmående ansikte antog en gillande uppsyn, han tog fram en liten snoppare ur västfickan och en strykstickask i silverlysande metallhölje. Tände, drog några bloss och blåste ut en ljusblå röksky. Sådan skulle en cigarr vara! Doften kändes som rökelse i de gamla lotsarnas näsborrar. Gubben Abrahamsson, svartmuskig, solkig, med anletet höljt i rufsig skäggstubb, betraktade hänyrckt den mörkbruna, rykande tingesten. Hans vattiga ögon häftade sig fast vid cigarrens gördel i blått och rött och gull. Han fick rök-molnet rakt i ansiktet, andades in det och försjönk i en stilla njutning.

Men nu inledde amiralen „sammankomsten“ med några väl avvägda ord. Han vore inte anländ för att inspektera, ty han visste genom fördelningschefen att torsölotsarna och inte minst deras ålderman — en lätt nick åt värden i huset, som försökte se obesvärad ut, men i alla fall blev het om öronen — som

sagt, inte minst deras ålderman, voro duktiga karar och skötte sin syssla förträffligt. Han, amiralen, hade ofta haft dem i tankarna. Deras arbete var svårt, de nödgades taga sig fram i högt brytande sjö. Han hade nyligen ingått till senaten med förslag om byggande av en ny, heldäckad kutter efter norsk modell för deras räkning.

„Vi får tacka herr amiralen.“

Inkastet var åldermannens och kvitterades med nicken nummer två.

Alltnog, amiralen var nöjd med lotsarna. Men man hade sagt honom att en viss otillfredsställdhet, en viss oro försports såväl här som på andra lotsplatser. Det gällde förändringarna inom verket. Lotsarna sades hysa varjehanda farhågor i anledning av den så kallade förryskningen. De trodde att deras ställning skulle försämrans genom att de inte som förr lydte under finländska senaten utan under ryska marinministeriet. De läto påverka sig av tidningarnas prat. Men tidningarna hade orätt. Även om Finlands lagliga rättig-

heter verkligen trätts för nära — han sade: om så vore fallet — var det inte lotsarnas sak att taga parti. Sådant tillkom lantdagen, inte tjänstemännen, och lotsarna voro inte ens tjänstemän, utan blott betjante, som ingen förnuftig människa kunde tillerkänna rätt att resa motstånd mot överheten.

Amiralen gjorde en paus, drog eld och fick sin ojämnt glödande cigarr i ordning. Lotsarna stodo moltysta, girigt lyssnande.

Chefen fortsatte sin utläggning. Det var ingen hemlighet för honom att agitatorer från Helsingfors reste omkring i skärgårdarna och uppmanade lotsarna till ingenting mindre än sträjk. Dessa människor handlade i högsta grad samvetslöst. Själva hade de ingenting att befara, men de lotsar, som lydde deras ansvarslösa råd, vore inte att lyckönska. Tjänsterna förlorade, pensionerna, ja, själva möjligheten till livets uppehälle, i fall de bodde på kronans mark! Hur var det på Torsö! Här fanns två lotsar, som byggt sina hus på lotsverkets jordområde.

„Samuelsson och Enoksson“, upplyste åldermannen.

„Stig fram, ni två!“ uppmanade amiralen.

Samuelsson tog raskt ett steg in på golvet, Enoksson följde, tövande och rädd. De företrädde var sin typ, det hade man kunnat se redan när dessa två tillsammans studerade tidningen i lotskojan. En bonde av Enokssons art säger alltid ja till en herres förmenanden och yrkanden, men tänker tvärtom. Han är omottaglig för skäl. En herre har orätt i allt, som rör allmogen. Han, mannen däruppiifrån, är lika främmande i allmogens värld, som fågeln i fiskens. Gör han sig „gemen“ med bönder, betyder det att han ämnar slå ner på något rov och att man skall ta sig i akt. Ut-talar han en mening, så är det tvärtom, men det bör synas vara som han säger. Ty han står högt över bonden och det skickar sig inte för en man av lägre rang att opponera sig. Alltså framvisade långa Enoksson, stationens yngsta lots, ett ansikte, som uttryckte oreserverat instämmande i amiralens andra-

gande men tillika blygsam tillbakadragenhet, fruktan, obehag över att nödgas stå till svars inför en så hög herre.

Samuelsson var gulblek och tård efter sin dödsfrestande seglats över havet. Han hade legat i lunginflammation på ett lasarett i Reval och skickats hem på kronans bekostnad. Båten var han tvungen att sälja i Estland. Det kostade på. Det var ingen liten sak att lida sådan skada. Den båtens like fick han aldrig.

Amiralen ville i god tid låta Samuelsson och Enoksson veta att de komme att avhysas från kronans område och alltså finge vara beredda på att flytta sina hus, i fall de „sveko sin plikt“. Vilket han som deras chef och vän inte ville tro vara möjligt.

Ordet vän betonades med så naturlig hjärtlighet att de gamla lotsarna kände sig rörda. På de yngre bet inte dylikt. De voro inte känslomänskor.

Emellertid, fortsatte vännen-amiralen, borde envar i dessa svåra tider söka råd och hjälp hos sitt chefskap. Alla, som tjänade i

lotsverket, bildade en enda stor familj (liknelsen var tagen ur „Novoje Vremja“). Lotsarna borde vara stolta över att få tillhöra den. Den var hederlig, ärorik, berömd för sin plikttrogenhet. Genom förändringarna komme den blott att göra allehanda vinningar och ställas i ett omedelbarare förhållande än förr till —. Amiralen nämnde med låg, andaktsfull röst den allra högsta potentaten, kronans bärare, som för honom var inbegreppet av all tänkbar makt och härlighet. Han, „den högste chefen“, skulle straffa den genstörtiga och belöna den trogna. Genom ovillkorlig pliktuppfyllelse och lydnad skulle lotsarna säkert vinna gehör för alla sina önskningar. Amiralen ville redan nu anförtro dem att allmän lönförhöjning var att vänta.

„Varen plikttrogna“, (ordet plikt upprepas åttonde gången), det var summan av vad amiralen hade att säga dem. Då skulle de allihop få det bra, deras familjer kunde leva i trygghet och välmåga, och genom att sörja för hem och barn gagnade de också bäst sitt fosterland.

Amiralen slutade. Den förryskade officeren, hos vilken det finländska bestack sig i en begränsad svensk språkkunskap, satt inne med en liten fond av äkta rysk hjärtlighet, som kom till heders vid tillfällena som detta. Han var rörd av sina nedlåtande, vänliga och vackra ord och blickade med uppriktig gammalmansvälvilja på församlingen. Tystnaden var fortfarande fullständig. Men den hade skiftat färg. Man hade fått för mycket av det goda. Och man hade studsat tillbaka inför frasen om fosterlandet. Alla kände, dunklare eller klarare, att amiralen ville driva lotsarna till en handling, som skulle resa en mur mellan dem och fosterlandsvännerna.

„Nå, garanterar åldermän för sitt folk?“

Frågan kom oväntat. Åldermannen sköt skyldigheten att svara på de andra och räddade med detsamma sin egen person ur trångmålet.

„Vill inte herr amiralen vara god och fråga dem själva?“

„Mycket gärna. Låt höra er mening, gott folk!“

Ingen svarade. En lång paus inträdde. Slutligen började gubben Abrahamsson pusta och smågrymta:

„Herr amiraln har rätt. Vi behöver större löner i dessa dåliga tider, när fisket slår fel år efter år. Vad det anbelangar, att här pratas om att lotsarna borde sträjkta, så int förstår jag det, int. Det är fåfängt tal. Int går det nån nöd på oss, så länge det finns mat.“

Lärlingarna i vrån fnissade. Amiralen log överseende.

„Han har en god åsikt. Jag är säker att alla är av samma mening.“

„Nej.“

Det slog ner som en bomb. Karklungan kom i rörelse. Man bytte ställning och trängde sig fram för att betrakta mannen, som sagt nej åt amiralen. Hjärnorna vägrade att genast fatta ett dylikt subordinationsbrott. En och annan erfor en dunkel känsla av beundran, men hos de flesta övervägde obehaget över att en torsölots ställt till skandal.

Åldermannen inskred.

„Samuelsson vet inte vad han gör.“

„Jag vet nog — — —.“

Åldermannen tog ordet ur munnen på Samuelsson. Han förglömdes sig. Knöt nävarna, slog ihop klackarna, vippade på sulorna, som om han velat kasta sig över den skyldige. Det stod en sky av sprakande vrede kring den spinkiga, kortväxta mannen.

„Du skämmer ut oss! Du skämmer ut oss!“

Så lugnade han sig. Talade dämpat, förståndigt, diplomatiskt överlagt:

„Herr amiralen skall inte bry sig om vad Samuelsson kommer fram med. Sanningen är den att vi lotsar har svårt att svara i denna sak. Vi har tänkt att ta avsked av många-handa orsaker. Vi har våra gårdar, som van-sköts, när lotsningen blir så krävande som på sista åren, vi har också vårt fiske att greja med. Några är för gamla — jag till exempel kommer i pensionsålder efter några månar. Men så länge vi är i tjänst, vet vi att vi är skyldiga att visa vördnad och hörsamhet mot herr amiralen.“

Nu fick Samuelsson ordet:

„Jag säger ifrån, för min del, att lotsverkets förryskning är olaglig och att jag inte låter olag gå över mig. Jag begär mitt avsked.“

Amiralen hade stigit upp. Han såg på lotsen med överlägsen likgiltighet:

„Han får det. Han kan gå.“

Han var ändå en man vid styret, amiralen! Han imponerade. Han kände det på sig och hans tillbakahållna vrede lade sig.

„Jag har talat till er som en vän och jag tror fortfarande att ni alla, utom denna Samuelsson, förstår att jag vill ert eget bästa. Jag säger nu sista gången: låt icke narra er till olydnad mot överheten! Det slutar med olyckor. Ni har hustru och barn att försörja. Tänk på dem! Farväl!“

Där stod man nu. Man drog sig till fönstren och beskådade „Örnens“ avfärd. Åldermanskan bjöd omkring kaffe, konjaksflaskan gick laget runt, pipor och cigarrer blossade.

När lamporna tändes, fylldes salen redan av en tät röksky, stämningen steg och med den sorlet. Det var ihållande, högt och hetsigt i tonen. Man diskuterade ställningen med en het iver, som om man stått inför ett krigs-
utbrott.

Den frånvarande Samuelsson fick halva erkännanden för sitt mod och halva beklaganden i anledning av sin förtvivlade ekonomiska ställning, men ett helt och enstämmigt „må fan ta honom“ för skandalen han ställt till. Aldermannen var dagens hjälte. Hans yttrande till amiralen dryftades gång på gång och beundrades gränslöst. Han hade svarat och ändå inte svarat. Man hade sluppit att taga parti. Man fick se tiden an.

Från en mängd lotsplatser kommo rykten om stråjkplaner. Man ärnade lämna in avskedsansökningarna vid midvintertid, och när sjön gick opp och remmarna skulle läggas ut och lotsarna mindre än någonsin kunde avvaras, då finge man se, vad regeringsherrarna toge sig för — —. Man hade redan beslutit

sig för sträjken i Österbotten och på Åland, det visste åldermannen genom den säkraste bland meddelare. Han røjde inte vem, men de närvarande förstodo att han menade fördelningschefen. Och han hade fått läsa brev med antydningar i samma riktning från många lotsplatser både i Åbo län och Nyland, svenska lotsplatser nämligen. Vad finnarna hade för avsikter, visste man inte säkert, men en handelsman i stan hade hört sägas att de beslutit avgå allihop.

Befålet? Amiralens ställning var given. Men fördelningscheferna? Befälhavarna på lotsångarna? Man sporde åldermannen. Han yttrade inte ett jota, men blicken skvallrade att han visste någonting. Man ansatte honom. Skulle de lotsar, som stodo kvar, få ryskt befäl, då ville ingen i hela Finland tjäna vidare! Men om befålet inte avgick — — —

Åldermannen tog en djup klunk ur koppen med kaffekask, strök sig betänksamt om haksägget, såg sig omkring i laget, som ville han fånga allas uppmärksamhet i ett enda

varp, och yttrade med torr och behärskad ton: de avgår alla, förutom tre.

Det blev tyst i kretsen.

„Var det säkert, vågade man lita på det?“

„Ja, man kunde tryggt skåla på det, om man ville.“

Man skålade i botten. Stämningen steg. De räddhågade tankarna, som behärskat alla under amiralens besök och fortfarande gnagde och tyngde, sackade hastigt undan. Opinionen kantrade på annan bog. Man söp och var glad och kände sig som hjältar och solade sig i samhällets beundrande erkänsla, som nog inte skulle utebli.

Sådana voro skärkararna. Omedvetet läto de binda och leda sig av viljeimpulser, som nådde dem från samhällets övre, tongivande lager. Den olärda mannens övertygelse var ett tidvatten, som steg och föll under inflytande av fjärran verkande krafter, som voro honom okända. En grumlig böljegång utan egen hållning! Torsölotsarna hade hållit med överheten i amiralens gestalt, så länge den

høge herrn vädjat till omsorgen för hus och hem och egen framtid. De hade varit idel vördnad inför hans Simplicissimusfysionomi. Men det övriga chefskapet — det var också något att ta med i räkningen! Tidningarna och bakom dem herremannaklassen — det var också en makt! Nationalkänslan — den syntes obefintlig, ty det var stort omöjligt för en utskärslots att tala grant och fosterländskt på herrars vis. Men den fanns på djupet. Den hade kommit i rörelse en gång förr, när det gällde att utebliva från ryska värnpliktsuppbådet. Och då man nu sade den svenska skärkarn att han skulle ställas under ryskt befäl, slog det rött för ögonen och hans klenmodiga bekymmer för morgondagen blåste sin kos som torrhösträngar på en udde, när stormen rycker an.

Vem hade tagit första steget till denna sträjk-rörelse? Ingen visste det. På Torsö sade man att sträjktanken utgick från Marnäs, grannstationen östvärt, på Marnäs försäkrades att torsölotsarna voro de rätta upphovsmännen. I

Nyland förmodades att initiativet kommit från Österbotten, men österbottningarna gävo egendomligt nog erkännandet och äran åt nylänningarna. Huru det än hängde ihop, sträjka måste man också på Torsö! Inte ville man bli ensam kvar på valplatsen till spott och spe för hela landet. Inte för tredubbla lönförhöjningar.

För resten skulle sträjken lyckas. Regeringen skulle nödgas låta lotsverket förbli finländskt. Annars skulle Finlands hela sjöfart stoppas, utrikarna börja röra på sig, engelsmannen och tysken fordra lotsning för sina fartyg.

Man drack, rökte och språkade långt in på natten, en natt utan like i Torsö hävder. Samtalet gled ånyo över till Samuelsson. Man hade visst varit orättvis mot honom! Ett tjurhuvud var han, men en fan till modig kar i alla fall. I natt borde alla vara tillsammans och alltså skickades den bortvisades vänner,

Vikström och Överström — två blonda, blå-
ögda skärgårdsjättar — till den ensliga strand-
stugan på Vaktbärgsudden för att mäkla fred
och hämta Samuelsson till gillet. En vinter-
kall fläkt svepte in genom dörren, när de drogo
åstad. Över den sovande ön strålade en stjärn-
fylld himmel och på vikarna lade sig den första
isen.

IV.

Följande dag bjöd på tio graders köld och tiggande bister vinterstiltje, den därpå följande grydde med isläggning över strömmar och fjärdar, om en vecka kunde man köra med släde vart man ville. „Örnen“ löpte in i Åbo med amiralen ombord, men kom inte ut igen. Skruvkotteriet fick sitt parti på „Hamburger Börs“.

På Torsö gled julen förbi med julgran i de stora hemmen och gammaldags tillrustningar i de små: vit duk på bordet till Kristi födelses kväll, nybakat vetebröd, nykärnat smör, färska, kokta gäddor med smörsås. Brokig halmkrona i taket till ögonfröjd. Läsning ur

stora bibeln med silverspännena till hugnad för själarna, både gamlas och ungas.

I februari sändes avskedsansökningarna i väg, första mars väntade man svaret med postbudet från fastlandet, som vintertid anlände två gånger i månaden. Det kom inte. Femtonde mars alltså! Man bidade åter i alla gårdar alltsedan tolvslaget, då postförarn, som övernattat på Gudmundsö, brukade bli synlig ute på hemfjärden. Timme efter timme spanade man förgäves. Det hade snöat, fjärdvägarna voro igenyrda, en råk hade slagit upp i Kyrksundet. Sjutiden började skymningen falla och samtidigt dalade en lätt, storflingig snö över fält och gårdar, skog och fjärd. Man satt vid fönstren och såg in i den florlika slöjan, som ibland tätnade och så åter lättade så att hela flacket kunde varnas. Vad mäktade man annat göra?

Där borta löpte vägstrecket snörrätt mot norr, tecknat av i snön nedstuckna gran- „ruskor“ ända fram till det kala bärglandets bråbranta udde. Det var en väg, som klin-

gade av bjällror och unga röster, när det kördes till främmands. Och när postsläden ensam kom glidande genom den klara vinterdagen och de tre stora bjällrororna i loken sjöngo „nu är vi här, nu är vi här“, då må ni veta att det var fröjd på ön! Envar tänkte: kanske får jag någonting. Hos åldermans öppnades väskan och breven delades ut: affärsbrev till bönderna, kärleksbrev till flickorna, brev i tjocka kuvert med amerikanska, afrikanska, australiska frimärken på. De anlände från söner och bröder, män och fästmän, som plöjde världshaven. De voro länge väntade och innerligt välkomna. I dag tänkte hela byn på ett brev, som nalkades nånstans bortom de kala, snötäckta bergen, långsamt men oavvisligt, som åskmoln närma sig på himmeln.

Skymningen höll på att bli mörkning, när mänskorna i åldermansgården upptäckte en svart hästkontur mot fjärdens grådunkla snö. I detsamma gick dörren upp och Samuelsson trädde in. Efter några minuter anlände lära-

rinnan. Så kom Enoksson och kort därpå en hel klunga: Vikström, Överström, gubben Abrahamsson. Snart voro alla fjorton lotsarna församlade, och då några fria bönder, torpare, fiskare och en kvinnfolksflock kommit till, vart stugan så mänskofylld att postbudet med sin pösande väska fick armbåga sig fram till bordet under lampan.

Han räckte åldermannen ett stort, sigillförselat konvolut. Överst utmed kanten, där man förut varit van att finna orden Lotsstyrelsen i Finland, stod någonting i ryskt tryck. Åldermannen bröt kuvertet, tog ut ett maskinskrivet ark, höll texten mot ljuset och började läsa. Hans röst darrade. Längst bort i vrån ljöd en snyftning. Den gick förbi, som om ingen hört den. Stämningen vart ljudlös, karg och hård.

Sålunda förkunnades de fjorton torsöfamiljernas självvalda dom. På denna ö fanns inga lotsar mer. Sambandet med förfädrens gärning var hugget av och de avskedades söner hade förlorat den kostbaraste av arvslotter:

ett stolt och manligt yrke, som övats med heder genom tiderna och blivit ett med släktets blod.

När morgonen grydde, gick Samuelsson ner i båthuset och kom igen med skötbåtens storsegel. Han slängde det på golvet och sade till hustrun: „sprätta loss den röda bården och sömma in en vit i stället — jag börjar knyta skötar“.

„Ska vi bli fiskarfolk nu?“

„Jag har tänkt så.“

„Vem skulle arrendera vatten åt oss till skapligt pris?“

„Alltid någon.“

„Du tror bönderna om för mycket gott.“

„Och du är alltid för ängslig.“

Hustrun tog seglet. I skåpet hade hon sparda segelduksrester. Hon bredde ut dem

på golvet, synade och mätte. Det blev till många bårder.

Hon grep kniven. Nej, hon kunde inte. Hon blev svag i hela kroppen, det tyngde i bröstet. Tårarna arbetade sig fram. Hon hade lika gärna sprättat sönder sin brudklänning.

„Jag mäktar inte med detta.“

„Du måste mäktas.“

„Seglet kommer inte att stå som förr med en ny bård.“

„Det får stå så gott det kan.“

„Bården lyser för vit mot den gamla duken. Det blir ett underligt lappsegel.“

„Blir så.“

„Och med ett sådant skall du bli tvungen att färdas överallt!“

Hon brast i gråt.

En timme senare steg lärarinnan in till ålder-mans. Hon hade lov i dag och längtade att få tala med någon, säga något vänligt ord till någon, som ville ta emot det. Inte be-

tydde kvinnors tankar och meningar mycket här på ön. Allt maktpåliggande utfördes av männen och dryftades mellan dem. Hon blandade sig aldrig i dessa angelägenheter, som de flesta lotsar ansågo vara endast deras och inte ens hustrurnas. Men i dag måste hon vara med!

Man tog emot henne vänligt, men samtalet sinade snart. Stämningen var så tung, som om det funnits lik i huset. Lärarinnan började tala om remmarutläggningen, som alltså nu skulle bli inställd, och den stundaude skandalen, när utrikarna kommo och inte fingo lotsning. Bärgravikens såg skulle stoppas och för resten hela landets sågindustri och då fick man se. —

Alla instämde: far och mor, dottern och sonen, som i fjol gått i folkhögskolan och drömt om att bli ålderman någon gång i framtiden. Men det var ingen glädje med sträjken numera, sedan den blivit verklighet. „Vi väntar att vi skall få trumf på hand, men få se — —. Jag anar ont. När allt går omkring, kan vi bli sittande med hackor.“

Yttrandet var åldermannens. Lärarinnan protesterade. Hon ogillade Samuelsson, som —

„Vad gjorde Samuelsson?“

Hon borde kanske inte ha talat om det. Jo, han låter hustrun sprätta opp sitt enda lotssegel och ta ut bården.

„Den här gången handlar han rätt och förståndigt. Mor, hämta in seglen från boden!“

„Nej far, jag gör det inte. Du skall segla med lotssegel än. Jag vill tro så.“

„För din skull må det stå an med storbåten, men lillbåten behövs, när sjön går opp, och den ska rustas om, för jag sätter mig inte till rors med röd bård i seglet, förrän jag är ålderman åter.“

Nyheten om morgonarbetet hos Samuelssons lopp som en flygande gnista från gård till gård, och innan kvällen buro de flesta storsegel i lotshemmen vita bårder.

Hos änkan Enoksson kom sonen instövlande i stugan vid tietiden.

„Vi tränger sprätta bort bården från lillbåtsseglet nu, mor, och sömma vitt i stället, för så gör åldermans och alla andra med.“

Den skrupna, vattögda gumman hade ett helt system av skarpa rynkor kring mungiporna. Det begynte vibrera. Hon började knappa med tänderna, de få hon hade. Hon var så rivande arg att hon inte ville få fram orden.

Enokssonskan hyste ett stort hat i livet och dess föremål var åldermansfamiljen. Hon hade gjort alla mellanhavanden med dessa potentater omöjliga sedan många år. Vad som låg bakom, det var ursprungligen ingenting annat än att åldermannen var ålderman, storbonde och rik och hennes man — numera avsomnad — en simpel lots utan hemman, dessutom tidigt bräckt av lungsot och oförmögen att bära hem den ringaste biförtjänst.

Gumman väste: „Det sker aldrig.“

„Det måste väl ske, efter jag har avsked.“

„Ditt avsked går tebaks.“

„Varför just mitt?“

„Just, just ditt.“

I ett slag kastade ilskan över i snyftningar.

„Du förtjänar ingenting mer. Det blir ingenting av dig. Ska jag få den sorgen att du blir en drängslurk! Ska jag själv bli bortjagad ur stugan min? Ska jag sättas på fattighuset?“

Käringen grät bittert och övergivet: „Du bärgar dig, som om du ingen mor hade“.

„Vad vill ni jag ska göra. Jag är led vid alltihop. Vill ni inte sömma om seglet, så låter ni vara. Det står inte på livet. När sjön går opp, ska jag väl finna på någon vän.“

Gumman strök vätan ur ögonen med fingrarna. Det gula ansiktet lystes opp av någon angenäm tanke.

„När sjön går opp, reser jag till Helsingfors.“

„Vad för stora ting ska ni uträtta där?“

„Du får se.“

Hon besinnade sig ett ögonblick, men kunde inte hålla orden tillbaka.

„Jag ska pröva på att göra dig till ålderman.“

„Mig, yngsta lotsen!“

„Yngst kan bli bäst. De yttersta skola vara de främsta.“

Unga Enoksson började förstå. Morbrodern var vaktmästare på lotsstyrelsen. Han var nog inte avskedad.

„Man har inte hört omtalas i tiders tider att en kar, som går på tjugotredje året, har blivit ålderman.“

„Det blir nya räkningar nu med allting, när kejsarn börjar ta vård om landet. Kejsarns trogna undersåtar ska komma till heders och hans fiender skola vara förgjorda. Till Sibirien skickas nu för tiden alla förrädare, som ställer till kanaleri.“

„Vilka sku det vara?“

„Många, många. Ålderman och Samuelsson och många därtill.“

„Vem sku bestyra dem till Sibirien?“

Modern svarade inte direkt. Hon borde ha tigit helt och hållet. Men det förmådde hon inte.

„Rundströmskan i Bärgeviken fick tjugo mark för att hon talte om för polisen att kontorsherrarna hade gevärslådor på magasinsvinn!“

„Och va sku ni ha att säga åt polisen angäendes era ovänner.“

„Mina ovänner? Kejsarns ovänner är mina med samma och tör vara dina ock?“

„Sku ni ha natur att göra människor olyckliga för att förtjäna pengar?“

Modern teg. Sonen vart rasande.

„Får man göra vad som hälst för pengar?“

Den oförskämda tonen gjorde opp modern. Hon väste: „Bannas du åter på mor din?“

Unga Enoksson skrek:

„Får man göra vad som hälst för pengar?“

„Ja visst.“

„Sälja sig åt ryssen?“

„Ja visst.“

„Åt fan?“

„Nå, nå.“

„Ni tränger int göra't, för han har er redan.“

Dörren ven igen bakom lotsen, small i lås så att stugan skakade. Han gick ner för hembacken med långa, rusande steg, sparkande snön omkring sig. Tog av på stora vägen och började vandra mot byn.

Marssolen stekte, snön doftade, utmed lad-taken tillrade vattendropparna och föllo i de blöta drivorna. Unga Enokssons gång återtog sin vanliga, säkra spänstighet. Den långa, gängliga, bleka karn hade en hållning som på långt avstånd sade till: „här kommer jag“. En kaxe var han i allt, som rörde dans och kurtis eller dryckjom, en tjusig yngling, som stod i hög kurs hos kvinnorna. Att han avgått ur lotstjänsten, oaktat modrens larm och tjut, berodde främst på att han inte ville vara sämre än andra. Men även en annan, halv-medveten orsak medverkade. Byns flickor hade gjort en överenskommelse beträffande honom. Om han svek, skulle de ingenting vidare ha att skaffa med honom, inte dansa med honom, inte spatsera med honom, inte

svara på hans tilltal. Han visste det, och visslade åt det, men — var rädd för kvinnomeningen lika fullt.

Byn låg och baddade sig i det soliga vädret och strålade ut färgglädje i marsrymden. De flesta gårdar voro röda med vita knutar, men där fanns även, som tidigare är berättat, några gula och ljusgröna, och en var grågredelin. Och så var där andra granna färgklickar utströdda över snölandskapet. Brunnsöverbyggnader, portstolpar i växlande röda skiftningar. Allt detta lyste och sken bland vita fält och vita tak, och mot fjärdhimmels lättblåa fond stodo en strandgårds väggytor gassande gula, värmande att se på, som om de sagt: „stig in, här finns trevnad och sommarglädje, fast det ännu är vinter.“ På en liten kulle längst i norr låg åldermansgården, och ovanom den lyste vaktstugan på sitt bländvita bärg och log mot det gamla hemmanet, som om de två hört ihop, vilket på sätt och vis var fallet, efter just denna ena gård alstrat åldermän i fyra släktled.

Varför var kronans vaktstuga uppförd just på det stället, så att sommargästerna alltid trodde att den ägdes av åldermannen? Det stack i Enoksson. För första gången skönjde han en djupare mening i denna enkla omständighet. Ofrivilligt föreställde han sig att han själv var lotsplatsens chef. Han vandrade i fantasin genom byn i åldermansrock med dubbla, blanka knapprader och bred galon på ärmen, och under rocken bar han en nystruken, vit väst, också den försedd med de kära, gullglänsande knapparna. Han fjädrade sig och sken och kände på sig att flickansikten stucko fram bakom fönstrens begonior och myrtnar. Men var det ansikten, var det någonting alls? Eller var det tvärtom något helt annat — ryggar i varje grindöppning? Karars och kvinnors, jäntors och barns, hela byns förråd av ryggar! Enoksson skrattade högt och slog ifrån sig med handen; tänk om det inte vore så farligt att bryta sträjken! Först vändes ryggen mot en och så, efter en tid, sidan och så, vem vet — —. Det blåste stark, ny vind

i Finland. Folk tyckte inte om den, men den vred dem i alla fall dit den ville. En ålder-
man var en ålderman, hur man än vände på
saken, han var mäktig, och makt gav an-
seende.

Enoksson kisade mot solskenet, som värmdes
så genombehagligt, och började vissla: „Där
gingo tre jäntor i solen — på vägen till Lin-
dane-le!“

Då mötte han åldermannen. Stannade ofri-
villigt. Kom inte ur en fläck. Blicken häf-
tade vid stövelspetsarna. Han försökte se upp.
Det var omöjligt. Han kände sig till mods
som en tjuv.

Åldermannen tog till orda:

„Det blir bistert till våren.“

„Hur så?“

„Det står i „Hufvudstadsbladet“ att ryska
regeringen ämnar skicka hit egna lotsar från
Kaspiska havet.“

„Såå?“

Den trygga åldringen med det välrakade,
kloka storbondeansiktet gick vidare och

slängde käppen i små lovar i takt med sina tankar.

Enoksson stod kvar på vägen, het om kinderna. Den var konstig, den där nya vinden, som blåste över landet.

V.

Nu fejade vårbrisen gatten och fjärdarna rena från is, och maj var inne. Första maj! Torsöfarvattnet låg böljande fritt i sin milsvida sträckning från norr till söder, kyligt ljusblått, skinande likt en utbredd våd av siden, som man får lust att stryka med handen.

Långt borta vid utfjärdsbrynet stego ångbåtsrökar, men i hela det vida farvattnet varnades inte en enda remmare! En sådan syn var aldrig skådad i skärgårdarna. Den verkade på sinnet lika överraskande sällsam som anblicken av de remmarlösa farlederna några år senare, när kriget bröt ut. Men då fattades mänskorna av kväljande obehag; känslor av fruktan, bortkommenhet, väglöshet föllo över fjärdar och skär som en mara, en onda tankars

och onda ögons skapelse, spridande onda tider över hela världen. Nu lågo de outprickade vattnen i dagrar av skimmer och fest. Naturen syntes renare och större än vanligt, därför att mänskorna voro sådana. En varnande remmare vid ett farligt grund skulle inte nu som förr varit en god och tryggande syn utan tvärtom en smutsfläck på naturen och en skamfläck på skärgårdens heder. Vilka dagar! Från Bojstö uddar till Hangö fyr, från Hangö till Gullkrona, från Gullkrona till Skiftet, från Skiftet till Delet, från Delet till Signildskär och från Sideby utmed låga kuster, högt, högt uppåt mot de ljusnande nätternas nord sjöng vårhavet som förr och solen silvrade det, som den brukade, men mänskorna hade undergått en märkvärdig förvandling. Deras gång var stoltare, deras anleten allvarligare och ädlare, deras stämmor klarare. De sade till varandra: „nu lotsär ingen svensk skärkar i hela Finland, och, låt oss hoppas, ingen finsk häller.“

I folkskolan vid skogsbrynet firades majfest. På väggen hängde Finlands vapen, inramat i en krans av blåsippor. Borden stodo hopslagna med vita dukar över och pryddes med doftande björklövsbuketter i vaser. Löven hade lärarinnan drivit upp. Hon var glad i dag, gick omkring och serverade mjöd och bjöd på nybakta sandbakelser, och när alla förplägats, talade hon till barnen om fosterlandet och dess underbara öden. Fönstren stodo öppna mot södersolen. De vita gardinerna fläktade. Under skolbacken lågo fälten bara med rutor i mullsvart och broddgrönt och bortom dem löpte mellan bräddfyllda diken den blöta vägen, där de vandrande stannade och lyssnade till barnens sång:

Men kommer en tid, en sorgens tid,
då bland blomstren på våra gravar
ett släkte vandrar i liknöjd frid,
ett släkte av vekliga slavar,
då, härliga jord, du vår kärleks hamn,
du pärla i blånande bölja,
sjunk djupt och för evigt i vågornas famn,
att din blygd och din vanära dölja.

Det var första maj, valdagen, då röstningen försiggick på Gudmundsö. Från alla gårdar strömmade människor ned till hamnen. Skötbåtarna gungade vid bryggorna och ryckte i förtöjningarna. I de flesta sattes masterna i betthålen första gången i år. Där arbetades så svetten glänste om kararnas pannor. Segel hissades, skot klarades, roder passades in, pumprännorna forsade och skvalade. Lotsarna grejade i vanliga bondkläder: Vikström och Överström, Enoksson och Abrahamsson och alla de andra. Varje båtägare förde med sig både eget husfolk och någon småfolksfamilj, som ännu inte hade båt i sjön. Vid fiskarbryggorna i södra viken lyste också otåliga skötbåtssegel, svängande av och an för lösa skot. Ett stycke norrut, under Vaktbärgsudden låg Samuelsson vid sin stenbro, klar till avfärd. Den avgångna lotsen satt vid rodet, hustrun på förbetten, torparfolk från utöarna på långtofterna. Äldsta sonen, en tjugoåring, i förgår hemkommen från Åbo, tog plats mitt emot fadern på långa tvärbetten akterut.

Sålunda lågo alla båtar segelfärdiga, gungande, skvalpande, svajande i hamnvågorna med sina laddningar av högtidsstämda människor. Men ingen lade ut. Man väntade på åldermannen.

Han kom långsamt vandrande ned till sitt röda båthus med mor och lärarinnan i följe och därtill öns rikaste man, en gammal, pensionerad sjökaptän. Båten låg klar vid bryggan, sällskapet steg ombord, förtöjningen kastades loss, vinden högg i, och det första vitbårdade seglet begynte draga sin last ur hamnen. De andra följde, sträckande till fjärds i rät linje. Den vita bården tog i besittning de kära farvattnen, där den röda under oräkade mansåldrar gungat över sjöarna som en modets och pliktuppfyllelsens symbol.

Flottan kärade den yttersta udden av den höga, kala ön på andra sidan farleden och försvann ur synfältet. Fjärden låg åter vag-

gande blå, tom, livlös. Solen skred sakta nordväståt, den första lätta skuggningen av eftermiddag föll över skogarna.

Då sköt ett solkigt rökmoln upp över den högbärgiga skärgården. En obetydlig, svart bogserbåt kröp ut ur en sundöppning. Rörde sig sakta framåt, försiktigt kretsande kring kobbar och grynnor, som om den gått och lurpassat på något byte. Ångaren verkade smugglare eller smygfiskare eller plundrare, där den snokande pallrade hit och dit i vatten, som ingen människa höll ögonen på.

Mitt i gattet, nära Örgrundens yttersta undervattenshäll, stannade den. Gick framåt, backade, girade runt och höll åter stilla. Förut gled ankaret till botten. Vid babordsrelingen arbetade ett par karar, sysslade med att sänka något föremål i havet. Om några minuter var allt klart. Den lilla bogserbåten, i vars för namnet „Bärgviken I“ kunde skönjas i en god långkikare, satte sig i rörelse, vände nosen nordvästvärt och kröp tillbaka i samma håll, varur den kommit.

En sotsvart rökstrimma hängde kvar över sjöarna, förtunnades, försvann. Fjärden låg åter öde. Timmarna gingo, solskivan började sjunka och skifta i rött. Brisen friskade i.

Vid solgångstid kommo några skötbåtar seglande. Samuelsson och ett par andra torsölotsar, de första, som återvände från lantdagsvalet. De lågo för slör med kurs på vaktstugan, men komna ett stycke ut på öppna gattet, gingo de opp i vinden och styrde mot Örgrunden. Och därifrån åter ner mot hemlandet, där skuggorna föllo mörka och de första ljusen tändes i strandgårdarna. Ur bärguddens gömsle kommo nya torsöbåtar — flere, flere: — alla stävade runt Örgrunden i samma besynnerliga S-formiga kosa. Fjärden låg i skuggornas våld och skugglika gleda båtarna. Mänskorna reste sig från tofterna, spanade och späjade. De tego, och för den fallande skymningen kunde de inte se varandras bleknande anleten. I hård stumhet drog detta skötbåtståg över vågorna, som om dödningar suttit vid roder och skot, tills äntligen den sista farkost-

konturen rundade den uppseendeväckande platsen och försvann i mörkningen.

Och åter låg fjärden öde. Fjärran dånade valborgsnattens hav kring kobbar och bådar, och över Örgrunden brusade djupa sjöar. Från månskivan mellan molnen föll ett grönblekt ljus över en ankrad, gungande tingest östanpå brotten — en nyutlagd fjärdremmare!

VI.

En korpulent herre, däst och grågrön i anletet, talar. En liten, spinkig underordnad, iförd något slags styrmanslivré, står och hör på i lydlig givaktställning. Han har undfallande och ödmjuka bruna ögon. Liknar för resten en tam råtta. Bockar ofta. Iakttar oavvänt den talande.

Scenen försiggår i ett kontorsrum. Den korpulenta sitter i en skrivstol och fingrar om papperskniven.

„Vem har hotat honom med stryk för remmarutläggningen?“

Råttan uppger ett namn.

Den korpulenta letar fram en kladd och antecknar namnet. Hans energiska ansikte är uttrycksöst, ointresserat.

„Huru många remmare har han ute?“

„Tjuge.“

„Har han använt någon av de målade?“

„Nej, för all del, herr direktörn, bara omålade.“

Maktägaren nickar kärvt. Vilket betyder såväl „då är allt på rätt“ som „gå din väg“. Men den tjänande dröjer:

„Lotsar från Torsö har en begäran att få komma till tals med herr direktörn.“

„Vilka lotsar?“

„Samuelsson, Vikström och Överström.“

„Känner han dem?“

Råttansiktet uttrycker ett livligt beklagande av det sorgliga faktum att dess bärare räknar dessa karar till sin bekantskapskrets.

„Ja, herr direktörn.“

I detsamma erfar den välsinnade mannen ett starkt obehag, en kittling i sin hotade rygg. Han kommer ihåg att bara en tunn dörr skiljer honom från lotsarna. Tillägger därför med viskande röst:

„Di ä folkuppviglare alla tre.“

„Jaså. Han får be dem stiga in, men tillhålla dem att uttrycka sig kort, för jag har bråttom.“

Nästa ögonblick voro de inne. Där gjordes inga omständigheter. De stannade inte vid dörren utan stego fram till skrivbordet, alldeles för långt fram.

Direktören för miljonbolaget „Bärgvikens sågverk“ blev handfallen första gången i sitt liv.

Han hade skalat skärgården skoglös, prässat skoglösa bönders söner och döttrar till proletärer och blodtappat sitt proletariat till sista droppen, utan att ett ögonblick befara någon oangenäm påföljd. Han hade ridit ikull konkurrenter utan minsta fruktan för vedergällning. Och nu hade han låtit en av sina bogserbåtar gå ut och pricka en provisorisk farled för de utländska lastångare han befraktade. Vad annat kunde han göra? Bolaget förlorade några tusen mark per dag, medan de lågo och stampade i öppna sjön till följd av denna utsiktslösa sträjk, igångsatt av idealister och idioter. Han

var beredd på tidningsskrik, men inte på att bli ställd inför en lyft klubba.

Vikström och Överström voro trealnskarar båda, grova som smeder. De voro fyllda av hat och raseri för första gången i sitt liv — ett hat som ville ut! Stodo på var sin sida om Samuelsson, som förde ordet.

„Direktörn är god och skickar ut sin bogserbåt att ta bort remmarna.“

„Om jag nu inte gör det —“

„Så tas di bort ändå.“

„Och om jag hindrar att di tas bort ändå —“

„Så får direktörn stå för följderna.“

„Hotar ni?“

„Jag varnar.“

„För vilka följder?“

Samuelsson var vit i ansiktet. Han talade hetsigt, i korta satser.

„Ni är inte bättre än Bobrikoff. Ni är sämre. Ni hjälper till att förgöra egna landsmän. Ni skiter i eget bo.“

Det var för många ord. Direktören återvann sitt lugn.

„Får jag nu lof att fråga herrar lotsar för vilka följder jag varnas.“

Hånet bet.

„Det är inte vi som står till svars, utan Ni.“

Vikström och Överström tyckte att de också borde säga någonting. Men då de inte funno på ord ryckte de i stället ännu ett steg närmare.

Då sjönk motståndarens mod till nollpunkten. Han darrade på stolen. Svettades. Föll hastigt undan. Grep till första bästa utväg.

„Jag skall tänka på saken. Ni förstår, det är inte lätt att leda ett bolag med miljonaffärer. Man har plikter mot utlandet. Mot sina egna arbetare. Försök tänka efter, hur det går, om alla Finlands sågar stannas. Men i alla fall — jag begriper er sinnesstämning. Jag skall tänka på saken.“

Den lugna tonen verkade. Samuelsson svarade sansat:

„När storsträjken bröt ut, måste allt arbete i hela Finland stanna. Det gick bra då och det kan gå bra en gång till. Det måste gå

bra med lotssträjken, om ingen lägger krokben för oss.“

„Jag kan inte gilla er sträjk. En lots är i sjöfartens tjänst. Om han vill göra sin plikt, så skall han se till att handeln och industrin, som ger folket arbete och föda, inte tvingas att lägga upp för hans skull. Detta är hans enda verkliga skyldighet. På det sättet kan han gagna landet.“

Samuelsson tyckte sig ha hört liknande ord förr. Låg det ett större berättigande bakom dem, än han förmådde fatta, efter de slogor över honom från olika håll? Nej, de måste vara osanna, bedrägliga, en bakslug sammanblandning av rätt och orätt. Nu mindes han: främlingarna, rikssvenskarna i „Birger Jarls“ kaptenssalong hade avfärdat honom med samma fraser som denna inhemska sågpatron förde till togs.

Samuelsson tänkte för trögt. Direktören tog pausen för en vapenvila, som kunde leda till fredsslut. Han avrundade samtalet:

„Jag skall tänka på saken.“

Då högg Vikström i med stelt, störaktigt allvar:

„Här blir ingen tid att tänka, när ångfartygen börjar löpa in och sträjken tycks gå om intet. Antingen lovas det eller lovas det inte.“

Direktörens ansikte stramades ihop. Vad låg bakom denna ton? Ett hot mot hans liv? Eller en komplott mot bolaget? Socialist-agitation? Sträjkfara?

„Jag har svårt att lova utan att tala med mina arbetare.“

„Det lovas således inte?“

Den jättelika karn talade, som om han suttit inne med olika slag av maktmedel och bara haft att välja. I bästa fall hade han endast de just utlagda remmarnas borttagning i sin hand, men det kunde vara något värre — —

Direktören kapitulerade.

„Som ni vill. Jag lovar.“

Men så snart lotsarna gått började direktörs-telefonen arbeta. Det var tidigt på förmiddagen — man hade en hel dag på sig. Länsmannen kallades till rådplägning. Rapport sändes till guvernören. Bogserångarna beordrades trots allt att skynda på med remmarutläggningen och inlotsningen av utrikarna. Kort sagt: det blev en ansträngande förmiddag.

Det viktigaste var besörjt. Direktören satt i skrivstolen och övervägde. Han prövade en idé, granskade den från alla sidor, fann den slutligen god, grep bordstelefonens lur och ringde upp staden. Var det skeppshandeln — — kommerserådet själv — — bara en småsak, men den kunde avhandlas i dag lika väl som i morgon — alltnog, direktörn frågade, hos vem torsölotsarna handlade — — — Samuelsen, Vikström och Överström — — — jaha, direktörn skulle vänta, — — — hallå — — verkligen — — rätt stora belopp — jo, det förhölle sig så, att direktörn blivit informerad om deras ekonomiska ställning och i egen-

skap av aktionär tillät han sig att yrka in-
dragning av krediten — huru? — låta skriva
ut räkningarna genast — ja visst — klokast
att skynda.

VII

VII.

Försommar — högsommar — sensommar:
ryssjornas tid — flundernätens och långrevar-
nas — strömmingsskötarnas. Den ena arbets-
perioden följde på den andra som vanligt, lika
visst som klockorna slogo sina slag. Ljusets
månader gled o förbi, deras sista vecka löpte
ut. Sommarn låg äntligen bakom en. Man
hade arbetat sig igenom den. Allt går, som
måste gå.

Septembers korta, höga dagar med branta
solgångar och snabba skymningar slukades av
oktobers dimmor och silande smårägn. Och
så vart det åter november.

I torsöfolkets liv började förvirringen lägga sig och linjerna klarna.

När man samlades i åldermansgården på morgonen efter den ödesdigra majnatten, hade alla yrkat att åldermannen skulle segla till Bärgviken och försöka ställa sakerna på rätt. Han hade ju styrt byn liksom hans far och farfar före honom; — vem skulle hålla handen om rodret nu, i högsta nöden, om inte han?

Han for inte. Han sade: „Jag har gjort mitt. Bärgvikarn må dra skammen över sig. Jag talar inte me'n.“

Abrahamsson tog till ordet: „Ska vi inte fara till Helsingfors, till amiralen och begära att få gå tillbaks i tjänsten. I fall att detta här bolagslotsandet praktiseras på många lotsplatser, går sträjken säkert överända.“

Abrahamsson fick göra som han ville. Åldermannen for varken till direktören eller amiralen. Han klargjorde sin ställning för de andra, bekände färg utan omsvep.

Han skulle handlat annorlunda från början, om inte alla hans bekanta i stan och förmännen vid verket — amiralen frånräknad — hade försäkrat att sträjken skulle lyckas. Han hade lika litet som de andra genomskådat ställningen ända ner till grunden. Han hade trott på tidningarna. Tagit ord för sanning och sken för verklighet. Men nu var allt gjort och kunde inte ändras och gå tillbaka i tjänst tycktes honom skamfullt.

„Jag blir inte lots mer. Andra får göra vad de vill. Jag lastar ingen.“

Han höll i hop med de andra bara så länge han var deras förman. När truppen sprängdes och han blev förvandlad till en vanlig bonde, ställde han sig utanför.

„Andra får göra, vad de vill. Jag sköter mitt.“

Han kunde säga så, för han var rik.

Så gingo lotsarna åtskils och började „sköta sitt“ efter råd och lägenhet. De som hade

hemman togo itu med förbättringar på sina eländiga sandjordsåkrar — en nästan hopplös möda! De utvidgade sitt husbehovsfiske, bjödo till att lägga om det efter mer yrkesmässiga metoder, så det kunde bli givande med tiden. De hemmanslösa slogo sig också på fiske, så långt det gick, när man var beroende av böndernas nåd. En flyttade in till Åbo och blev vaktmästare. Alla utan undantag stodo handfallna och bortkomna, arbetade, sletto och tjånade sitt bröd i en atmosfär av olust.

De tre, som seglat till Bårgviken, bildade en grupp för sig. De hörde till ungdomsföreningen, som de startat och upprätthållit i tio år. De höllo fortfarande möten i folkskolan, klent besökta, och de anordnade föredragskurser. De läste samvetsgrant artiklarna i tidningarna och talade politik på lördagskvällarna. De ansågo att en duktig kar bör göra något för sin bygd och vara med i striden för Finlands rätt.

De voro impopulära. Alla rättsinnade människor på Torsö önskade givetvis av fullaste

hjärta att det måtte bli ljusare tider. Men att en vanlig bonde eller fiskare eller arbetskar skulle haft rätt eller skyldighet att gripa in med annat än sin röstsedel vid lantdagsvalen, det förstod man inte. Att segla till möten och yttra sig i diskussioner eller skriva i tidningarna hölls för otillständigt och övermåttan egenkärt. Där hade man nu Samuelsson! Vad han gjorde och sade var inte orätt, men det var högmodigt och så innerligt fåfängligt. Han ville spela anförare. Det fick han igen. Man började äta ut honom. Yttrade intet — utom någon gång, antydningssvis, liksom i förbigående, men gav i stället nålstick i form av små ogina handlingar och omgav sålunda offret med en ring av köld. Torsöbönderna arrenderade inte sådana fiskevatten åt Samuelsson att hans stora familj kunnat leva av fångsten. När han framställde sin begäran, svarades inte nej, men villkoren gjordes oantagliga med återopande av lämpliga svepskäl.

Samuelsson blev förstas avhyst från den jordlapp han bebyggt och odlat på kronans

mark. Han sålde sina hus och flyttade i oktober till en förfallen fisketorpslägenhet i Kalkö utskärgård, rakt sydvart från Torsö.

Enligt samfundets berättelse hade han varit i Torsö i många år och varit en mycket verksam medlem i församlingen. Han hade varit en mycket verksam medlem i församlingen och hade varit en mycket verksam medlem i församlingen.

Första lördagskvällen i november låg stormvarselröd över skärgården. På söndagen tornade sig molnen bärghöga och svarta över norra himlen. Vinande nordanbyar började rista skogarna på Torsö uddar.

Samuelsson länsade med revade segel på fjärden utanför Lotsbärget. Han kom från staden med en mjölsäck i båten och ville hinna hem i så god tid som möjligt före mörkningen.

Han blickade västvärt ett slag — mot den gula vaktkojan. Bjöd till att föreställa sig hur det nu såg ut därinne. Det gick inte. När tankarna sökte sig bakåt i tiden, tog grämelsen emot och det oåterkalleligt skedda grep honom med sin svårmodsstämning. Han kände det,

som om han seglat vill i kall, tjock mist, som aldrig ville lätta.

Han varseblev en mänskogestalt på stigen mellan hamnen och stugan. Tog fram kikarn. Riktigt. Karn bar vit lotsmössa. Han klev raskt uppåt. En lång, gänglig räkel. Det var nyutnämnda åldermannen, Enoksson. Enda verkliga lotsen på Torsö. De andra voro löst folk, sammanskrapat från främmande skärgårdar, avskedade, försupna styrmän, ruinerade skut-skeppare, arbetslösa däckskarar.

Gestalten försvann i vaktkojan. I fjol — för jämnt ett år sedan på en dag när — hade han suttit därinne med Enoksson och läst tidningarna. Om Enoksson fått lotsa ut „Birger Jarl“ och göra snövädersturen över havet, hade någonting då gestaltat sig annorlunda? Hade Samuelsson funnit sin livsuppgift först under de där timmarna i snöyran, när han hängde över dödens klyfta, en maktlös mänskotrasa? Hans livsuppgift? Hans plikt mot fosterlandet? Hade det varit någon mening i detta? Han varnade ingen mening.

Ägrade han sig? Nej, nej. Han skulle gjort om allt. Med mörkt sinne. Utan hopp om framgång. Men ändå, han skulle gjort om det!

Vem hade slagit honom till marken? Bönderna? De hade ställt sig utanför striden. De andra lotsarna? De hade inte svikit. Varken här eller annorstädes. Med undantag för ett fåtal.

Alltså de bildade, maktägande, stolta människorna högt uppe i samhället, som han aldrig fått något riktigt grepp på. De hade vållat olyckan. Amiralen, direktören, som bröt löftet samma dag han gav det, rikssvenskarna, som Samuelsson lotsat ut för ett år sen, de, som trott att han talade finska, men i samma andetag läst lagen för honom, som om de känt hans förhållanden på sina fem fingrar! De hade ju hotat med utlandets onåd. Alla dessa personer höllo ihop. De voro av ett och samma mänskoslager, en ofattligt stark, fientlig makt. Det var visst den makten, som behärskade världen.

*

Vem höll med lotsarna, däruppe i herrskaps-samhället? Tidningarna? Varför frös man, när man läste dem? Varför hade småstadens tidning ändrat ton, så snart sträjken väl var utbruten? Den hade försvarat direktören. Var redaktören skyldig honom pengar? — Varför hade just Samuelsson och hans vänner mist sin kredit? Var skeppshandeln i direktörens våld? — Varför hade liknande händelser upprepats utmed hela kusten? Styrdes herremannaklassen av en djävul, som viskade den i örat, ena gången: „ägga opp lotsarna, beröm dem, kalla dem fosterländska, så att de sträjkar“, och andra gången, sedan de sträjkat: „se till att de upphör med detta oväsen, deras tilltag skadar landet, befall dem sluta!“

Den stackars Samuelsson kände inte världen. Framför allt saknade han blick för olikheten mellan sig själv och Bärgevikens direktör, som är en mycket högställdare person än en lots kan fatta. Ty han är trustledare. Samuelsson visste inte vad en trust var för något. Han trodde att hans fiende var en vanlig människa

som han själv och anade ej att bakom denna enda individ stod en makt, som heter världskapital och behärskar mänsklighetens liv, liksom strömmar och vindar styra havets. Samuelson var en olärd man. Han delade sandkornets öde, som ligger i bärgets skugga, men ändå inte vet vad bärget är, emedan dess mått sträcka sig utom ett sandkorns synvidd.

Alltså grubblade han i fåvitsko på outgrundliga och fjärranliggande ting i stället för att övertänka, hur länge den enda mjölsäcken kunde hinna till för sju munnar. Eller var han skulle taga bräder på de skoglösa öarna för att göra den nya bostaden brukbar för vintern. Eller hur hans båt skulle stå sig under havsbandsfisket på senhösten.

Övädershotet dog bort. Skur på skur smattade över båten från moln, som drogo mot södra synranden, där de skockade sig över Kalkö skären.

Där borta började kallt regn falla i strida strömmar. Vid randen av en flada på en lågbärgig ö stod den gråa stugan i kal övergivenhet. Den vart insvept i skurarna. Skvalet slog igenom vattaket, och från det glesa mellantaket föll droppet i allt hastigare takt till golvet. Mor arbetade vid spisen med sammanbitet, hårt proletäruttryck i ansiktet. Hon var trettiofem år, men hon bar oavbrutet sedan våren denna beklämmande uppsyn: en vanställande mask, som gjorde henne femton år äldre. Barnen lekte i vråarna så gott de kunde, när far var borta och regnet dröp in i den kalla stugan och begreppet nöd började trycka sina taggar i deras sinnen.

Samuelsson anlände i skymningen. Förtöjde båten vid bryggan med dragg akterut. Slog presenningen om seglen. Det varken blåste eller regnade, men i stället kommo töcknen dragande från havet. Stormbyar och rägnskurar och dimstiltje till kvällarna: sådan gick senhösten in.

Dimman fälde sina drypande skynken över båten. Samuelsson fick säcken på bryggan och lyfte den på ryggen. Han såg inte långt framför sig. Stugan var skymd, blott en remsa av stranden kunde han skönja och allt efter som det våta töcknet tätnade, smalnade den och föreföll att glida undan. Men skärgårdens höstliga aftondån kom närmare.

Det ljud grovt och hotande tätt inpå den ensamma mannen, som om havet velat tala till honom: „Jag vilar nu, men snart börjar jag storma, och när jag stormat ut, så blir jag is. Det må du veta, efter du ärnar taga din bärgning ur mig med din veka båt.“

Gännsan tillde mig dygande skynen över
 båten. Samuelsen fick säcken på ryggen
 och lyfte den på ryggen. Han såg inte långt
 framför sig. Stungen var skymd, blått en renas
 av stunden kunde han skönja och till efter
 som det var löst och ständigt smalande den
 och förebild att glida undan. Men skåpans
 bölliga stöddän kom stannat. Det lida
 Det lida grovt och kostade till ljud det
 enastant stannat som om jaget varit till
 till honom. Jag villen nu men snart följa
 jag stanna och när jag stannat ut så blir jag
 is. Det mig du vet, eller du äroar jag den
 pågång ut mig med din veta pått.

Jag villen nu men snart följa
 jag stanna och när jag stannat ut så blir jag
 is. Det mig du vet, eller du äroar jag den
 pågång ut mig med din veta pått.

LOTSARNA PÅ STYRSÖ

(ÖSTRA NYLAND)

ÖSTRA NÄMNDEN

(ÖSTRA NÄMND)

Över skärgården föll augustiaftonens tidiga skymning. Ute i bådlinjen steg bränningsbruset med en hel oktav, medan blåsten möjade och sjön föll ihop. Från Trutgrundets lysboj vällde rämningarna med mattad kraft kring vidden, men i stället flögo de vitgula viggarna allt längre över fjärdar och hav. Vid synranden i öster tändes rött blänk, klipptes och tändes igen, med två sekunders mellantid. Ostvärt hän visade samma ledlyr vitt, men det blänket hör till en annan skärgårds panorama.

Fjärden innanför bådarna, den vida, böljande, drogs ihop i den blåa mörkningen. Avstånden suddades ut. Ökonturerna i väst, syd och öst trängde på som glidande stensmurar kring ett tomt och aftondystert torg. Landskapet

darrade av kyla, oaktat luften var rätt ljum. Ensliga jättekast på bäddar av svarta stenhölster lågo strödda över den öde vattenytan och de största av dem varsnades ännu länge mot synranden.

En lättare stämning behärskade fjärdens nordvästra hörn, där två små ledfyror spreda hemtrevnad kring faret. Ur skylet av Hammars udd dök plötsligt fram en ångare. Styrbordsidans gröna och förmastens vita ljuspunkter gledo hastigt in i fjärdens blådunkel.

Men längre i norr hade solen gått ner, och ett brett, klargult bräm låg över kustkonturen. Från denna ljuskälla föll ett svagt sken över en fjärd inom skären, där tre båtar stävade nordvärt, envar mot sitt sund. Rodden var jämn och snabb; man kom från skötläggningen och skyndade till kvällsmaten och vilan. I fören på varje båt rodde en kvinna, i aktern hopade en man. Båten, som höll upp mot Måsholmssundet, sköt bästa farten. Den nalkades sundmynningen, där sjön slog in från utfjärdan, gjorde en lätt sväng under lästranden,

följde vassbrynet, korsade på tio minuter en svartblå flada och tog land i en bukt, där fyra, fem ljus tindrade från stugor bland strandens al- och björkdungar.

Roddarna stego av och drogo upp sin farkost mellan två stenbroar. På bägge sidor skymtade ekstockar, längst till vänster låg ett båthus och inne i det en stor skötbåt, bred, kraftig, högstävad. Kvinnan, som suttit i fören, — hon var en ung flicka mellan aderton och tjugo — hade redan skyndat upp till stugan, medan fiskarn dröjde och lät blicken glida över storbåten. Det var en långsam, något trött, men innerst stickande blick, och mannens hållning syntes tryckt. Hans tankar voro icke svåra att tyda för den, som märkte ett hoprullat, rött bylte under storbåtens aktertoft, vilket sög fiskarns hela uppmärksamhet och fyllde hans sinne med mörk begrundan. I går hade denna duk betytt någonting. I dag hade barnen lekt med den, och när de tröttnat, hade

de stuvat den under toften. Den var numera en onyttig persedel, ett värdelöst intet, och ändå symbolen för ett liv. Ty den hade varit inslag i ett lotssegel, som i går eftermiddag sprättats sönder, och fiskarn på stranden, seglets och storbåtens ägare, var avgångna styrsö-lotsen Henrik Algrén.

En ångbåtsvissling skar brutalt in i stillheten. „Skärgårdsvakten“, lotsångarn! Kanske med nya fördelningschefen ombord? En andra vissling, ihållande lång. Algrén förstod sammanhanget. Men medan han ännu tövade, sprang gamla, kutryggiga Fagerstén ut från sin stuga på udden, slog i kull på bärget, kanske för halkan, kanske också för att han var full på tredje dagen, och skyndade ner i en ekstock. „Skärgårdsvakten“ skulle lotsas i hamn och det var bäst man for ut och verkställde det arbetet ju förr dess hållre. Ställningen var sådan att nya chefen icke var lika ogärna sedd som några veckor tidigare.

Innan Fagerstén hunnit sticka ut årorna, var hela ön i rörelse. Algréns Blenda, den stor-

växta, lindhåriga flickan, som just kommit från skötläggningen, var den första på bärget, därifrån „Skärgårdsvakten“ gott kunde iakttagas med sina blinkande lanternor och strålände hyttljus. Grundströms-pojkarna, torparsöner, som hade mindre direkt intresse av händelserna, följde hack i häl. Och så hela nysténska barnföljet. Nystén själv, lotsen, hade farit med ångbåten till stan, där man erbjudit honom en drängtjänst. Hustrun låg till sängs, fast man var inne i skötläggningstiden, och vred sig i plågorna från ett magsår, som vansköttes på tredje året till följd av oavbruten pänningbrist. Därav kom det sig att familjen Nystén vid detta skickelsedigra tillfälle företräddes endast av det uppväxande släktledet i åldern mellan fem och tretton och för resten lika småväxt, svarthårigt, tattarbrunt och snaskigt i synen som det frånvarande familjeöverbudet.

Nere på bärgsknallarna mellan stugorna rörde sig kvinnliga skepnader av och an. En lykta strimmade dunklet i lägden mellan

Fagersténs och Grundströms. Fagersténskan löpte till sin enda vän Grundströmskan för att låna kaffebrädd i fall — —. På ångbåtsbryggan klampade gamla fiskar Isaksons träben. Gubben röjde platsen för herrarnas motsedda landstigning.

Stora lampan brann i salstaket hos Fagersténs. Cigarröken fyllde rummet, tutingsången steg het och hetsande ur glasen. Samtalet, som hela tiden kryssat i de neutrala ämnenas farvatten, tog plötsligt en lov ut på farliga vidder genom följande yttrande av chefen: „Har ni nu betänkt er, gubbar, jag frågar sista gången?“

Han, för detta uppsyningsmannen Isak Fröjdberg, för två år sen entledigad ur tjänsten för konstant fylla, nu fördelningschef, satt rak och trygg i Fagersténs fina pinngungstol med en hållning som en ministers vid ett grönt ämbetsbord. Gråglåmig i synen, de vattiga ögonen

elakt plirande under fettvalkarna, höjde han tutingen med en grandios gest, drack i botten, lutade sig bakåt mot den vita karmen, skeppar-bred och rusthållarmyndig, ett skärgårdens majestät.

I detsamma öppnades dörren och Fagerstén-skan stegade in med hett toddyvatten. „Hur fiskar det?“, nedlät sig Fröjdberg fråga. Men då brast det lös. Gummans länge lagrade bitterhet över lotssträjkens utgång; hennes småaktiga avund mot de närmaste tillskyndarna, Bondarölotsarna, som hade egna ställen och fiskevatten och voro försedda med goda bragder och klarade sig förträffligt; hennes ömkan över Gråskärslotsarna, som drivits från sina hus, för att dessa stodo på kronans mark; först och sist hennes gnistrande ilska öfver mannens förlorade pension, som skulle utfallit redan för tre år sen, om han tagit avsked då; all hennes hätskhet, framhetsad under ändlösa samtal med de andra hustrurna, inpyrd i varje hennes tanke sedan månader, brakade nu lös i en stormby av ord. Församlingen hörde tyst på. „Skärgårds-

vaktens" kapten och styrman, som sutto i långa, gredelinblommiga soffan, tittade under lugg på chefen. De två lotsarna sögo förstulet på sina cigarrer. Fröjdbergs cigarr slocknade.

Emellertid vackrade även detta oväder till slut och de tre företrädarna för höga kronan kunde med ett och annat „ja visst“ och „just så“ understryka Fagersténskans påståenden. Hur det var, nämndes åter fisket. Algrén stack in ett beklagande över att han ägde bara tolv skötar att föda sin sexpersonersfamilj med, då han skulle behövt tjugo, och Fagerstén fick sagt, att skeppsredar Strömfelt betett sig som en luskar. För han hade på vårvintern lovat skaffa pengar från Helsingfors till nya bragder åt lotsarna, blott de sträjkade, och så hade han lämnat dem åt deras öde. Fröjdberg spetsade öronen. De två herrarna i långa soffan lutade sig ofrivilligt framåt. Samtalet sköt ny fart. Strömfelt — så berättade lotsarna — hade varit här ute i sista isföret och visat en lista, där envar fick anteckna den summa, varmed han önskade bli hjälpt för den händelse

han sträjkade och miste platsen. Algrén hade skrivit att han behövde ett lån på trehundra mark till skötar. Med den hjälpen skulle han nog ha klarat sig. Och han hade trott på Strömfelt! Den korta, bräckliga, hostande mannen blev het över ansiktet. Hans röst darrade. Han glömde att han talade med dessa skräp-herrar, som han nyligen varit med om att racka ner på för att de trängt sig fram på de dugligas poster. Han kände sig plötsligt fri från sin ovilja mot Fröjdberg, det stälpta vraket, som kommit på köl igen tack vare andras olycka.

Man bryggde nya tutingar. Fagersténskan hade avdunstat. „Strömfelt“, utlät sig gubben Fagerstén spottande, „Strömfelt skrapa oss bara.“ — „Han förbjöd oss att lotsa i våras, när sjön gick opp, och en vecka senare, när första ångfartyget syntes, lotsa han själv in det“, fortsatte Algrén. Glasen tömdes och fylldes feberaktigt. Fagerstén spottade och upphävde sina gnäggande gapskratt. Algrén hetsade upp sig, rösten blev gäll: „Där låg

tre ångare ute i sjön första veckan i maj. Två engelsmän, en dansk. Men inte svara vi på signalerna. Och remmare fanns inga. Inte hade vi lagt ut några remmare.“

Han märkte ett hånfullt löje i Fröjdbergs ansikte och skrek: „Det var, som det sku vara. Det var rätt så.“

„Lugna sej, Algrén“, grymtade Fröjdberg, oväntat godmodigt.

„Det var på rätt med affären“, gick Algrén på. „Men vad såg jag från vaktanbärgets klockan sex på moron, sjätte maj? Strömfelts bogserbåt, som stack till havs och förde in dem allihop.“

„Sjuhundra mark per ångfartyg ska han ha fått“, meddelade Fagerstén.

„Tusen“, spädde Fröjdberg på.

Algrén sprang opp. Men Fröjdberg behöll ordet. Den avskedade lotsens vrede hade verkat på honom som starka groggar. Känslan att vara en föraktad, som det goda samhället skydde,

hade hittills gnagt honom, men nu lättade bekymret. Hans blick gled kallt förbi de två stackars satarna och spanade någonstädes i ett ovisst fjärran. Det tändes en glimt i den. Själv en förrädare, hade han sparat upp förräderi i det välförskansade läger, där domar över människor fälldes och där hans egen vanäras nidstång var rest. Förhållanden, som hans grovhyvlade intellekt inte genomskådat, lågo plötsligt genomskinligt klara som en skullande fjärd om hösten. Han, Isak Fröjdberg, var lika god medborgare som affärspampen och stadsfullmäktigen Nestor Strömfelt.

„Ni har farit vilse, illa vilse“, sade han faderligt till de två avskedade. „Men jag ska hjälpa er att få förlåtelse, bara ni lovar att hädanefter troget tjäna kronan. — Känn på di här epåletterna, Fagerstén, känn på dem! Förstår Fagerstén, vem som satt dem på Fröjdbergs axlar? Inte? Jo, jag ska säga Fagerstén, att det är — kejsarn! Di sitter där stadigt, sku jag tro, och di ska inte tas därifrån, förrän jag ligger dö i min kista.“

Man blev rörd och skålade, kaptenen och styrmannen med chefen, Fagerstén med alla tre. Algrén hade gått.

Han hade tagit vägen längs bärgsryggen, som båglik strök genom ön från Vaktbärgets på västligaste udden till Vårdbärgets på den östligaste. Över havet vilade nu nästan samma belysning som för sex timmar sen, då lotsen kom hem från skötläggningen. Blott en nyans ljusare, ty klockan gick redan på fyra och första morgonglöden höll på att tändas i öster. I sydöst låg fjärden töckenfri och Transkärs tornlika, vita känningsbåk skylade i den gråblå luften. Men i väster steg en ovädersbådande, lång molnvägg, och just då lotsen nådde stigens högsta punkt, kastades därifrån den första, svarta ilen ut över fjärden. Samtidigt ökade blåsten på havet. Trutgrundets boj gjorde tvära överhalningar i de växande sjöarna, dess tutningar jomade allt högre över

den skumma vidden och mängde sig med bruset kring skäret, som avlägsna brandsignaler tona samman med sorlet på en storstadsgata.

Algrén reflekterade inte över dessa företeelser, men han erfor dem instinktmässigt med nerverna och hastade på gången. Det var på tiden att purra Blenda och ro till skötarna, innan man fick oväder över sig. Om tio minuter voro de två åter ute på fladan. Sedan sundet passerats, stacks ett litet sprisegel opp, båten sköt god fart i den svällande blåsten, Blenda hjälpte till med åran mellan ilarna och efter tjugo minuter hade lotsen sin vakare i sikte. Upptagningen försiggick i ränn och ökande sjö. Nät efter nät drogs tomt i båten. Först i det femte glimmade några strömmingar — ett knappt öskar! Så hade det fiskat hela denna månad, och snart stod hösten på, Algréns första höst som fiskare! Gick det som härtills, fick man ta emot vintern utan pengar i stugan.

Allt sedan Algrén lämnade sällskapet hos Fagersténs, hade tankarna, hetsiga och feberskälvande, trampat sin vanda stig mellan ångern över avskedstagandet och en obestämd fruktan för att gripa till bönboken. Han tänkte på detta och endast på detta, medan han mekaniskt hopade hemåt mot gråa rägnbyar och svarta vågor, medan han gled förbi „Skärgårdsvakten“, där de tre herrarna just vinglade över däckets, medan han vandrade opp till stugan. Där inne föll ovädersmorgonens fattiga ljus på de sovande barnen i utdragssofforna. Hustrun, böjd och trött som alltid, med lungsotsblekhet över det smala ansiktet, stod vid spisen och kokade kaffe till skötläggarna. Samma fråga som vanligt: hur man fiskat? Samma nedslående svar. Så tystnad, markerad av väggklockans tickning och förtätad till tjock, kvävande stillhet av det smattrande rägnflödet mot rutorna.

Missmodsandan hade suttit på huk i lotsstugans vrå sedan våren, men denna första höstmorgon, medan rägnväggen där ute tätnade

och blåsten skakade taket, som om den velat anmäla ankomsten av en hel rad ovädersdagar utan fångst, växte missmodet plötsligt till ångest. Vem var han, denna ensamma, avskedade lots, femtifem år gammal, hop-sjunken av hårt arbete, med sina ständiga giktplågor och sin ihållande hackhosta, eftersom det krävdes att han skulle gå ifrån tjänst och pension och föda sin familj med två tomma händer? Han förstod så ofullständigt denna fordran, men den låg ju i luften, den fanns som undermening i bättre folks tal, skollärares och sjökapteners och herrars, allas, som voro lärda än han. Bävande hade han tagit ut det tunga steget och skrivit avskedsansökan, darrande lagt den i handen på postbudet. Men så hade det stigande modets veckor kommit. Tidningarna prisade lotsarna, kallade dem hjältar. Stadsborna firade dem med en fest. En herre steg upp på scenen i stadshus-salen och yttrade i högstämda ord att de fyllit sin plikt mot fosterlandet. Den herrn var — Strömfelt. Som sedan prässade lotsningspängar

ur utrikarna, stora, grova pängar, medan Algrén och Nystén och Fagerstén stodo på Vaktbärgen och betraktade trafiken!

Det högg till i bröstet, så det smärtade, var gång Algrén tänkte på Strömfelts handlings-sätt, och han tänkte därpå alla dagar. I dag var allt mer förvänt än annars. Naturens dysterhet hade slagit en klo i hans sinne och ryckte och rev i det. Ovädret blev häftigare. Byarna stötte mot stugväggen med stormbådande kraft och efter varje stöt smattrade skuren med ökad våldsamhet. Det var inte bara nedslagenhet inför de mörknande utsikterna för fisket, som grep mannen. Innerst i sinnet gnagde en dov saknad efter verksamheten, som varit hans, hans fars och farfars och släktens långt bakåt i tiden. Vindstötarna väckte lotsningsinstinkten. Tankarna vandrade omotståndligt till den gråsvarta fjärden, som böljade i morgonskymlet, och vid varje ljusning mellan byarna skredo de in i sin vanda stråt, spanande efter rökflak och masttoppar vid synranden. Lotsen Algrén hörde hemma därute. Fiskarn, som

vid fönstret i sin stuga grundade över tillvarons gåtor, kände sig sönderfläckt i själen — en kullstjälpt martall, som ligger och torkar på bärget med alla rotfibrerna Brustna; en stranddriven höterslamsa, som styvnar på stenbädden; ett uppryckt vasstrå, kastat av hösthögvattnet i land på lindan tillsammans med andra strån och torkat i solen till färglöst, multnande brål. Så till marken slagen var hans livslust! Men genom sinnets gråa skymning sköt en röd stråle: blodets rop på återgång till släktens liv, till posten på Vaktbärget, till den gungande storbåtens rorkult och de rullande ångfartygens rattar. Under storbåtens toft låg lotsseglets hoprullade, röda bård och i väggskåpet förvarades den vita duken. När Algrén i går sprättade loss bården, kände han ett dovt agg mot sin egen rättrådiga handling. Nu vek agget för en djup njutning, ty hans upphettade fantasi såg seglet helt igen, svällande i brisen och lyftande storbåtens köl över vänligt brusande sjöar.

I detsamma höll det upp litet längre än

vanligt mellan skurarna, rutans rägnförhydning rann av och man kunde se ut på fladan. Matrosen rörde sig på „Skärgårdsvaktens“ däck. Svart rök bolmade ur den gula skorstenen. Algrén skyndade till stranden, sköt ut en ekstock och rodde till ångarn. Klockan var kvart före sex. Sex var det befallt att lätta ankar och gå ostvart till Gråskär.

I trappuppgången hördes röster. Fröjdberg och kaptenen äntrade däck, solkiga och bakrusiga, men vid lysande lynne efter morgonangosturan. Fröjdberg fick genast syn på Algrén, åhörde skrattande hans supplik och lovade tala gott för honom på högre ort. Denna höst — han sänkte rösten — skulle gamla lotsar tagas tillbaka i tjänst, men de, som tredskades längre, fingo vissla efter sina platser så länge de levde. Fagerstén hade för resten i natt, efter det Algrén gått, framställt samma begäran. Vile Nystén hålla sig fram, fick han skriva till Fröjdberg i Helsingfors.

Några order utdelades och de två herrarna dök ner igen till smörgåsarna och brännvinet. Algrén stod kvar ombord. Han skulle synbarligen få lotsa „Skärgårdsvakten“ ut till faret. En kvart förflöt. Förut slog vakten sex glas. En ragnby brakade lös över ångarn och drog mot öst. I söder, där himmelns gråhet fått en ljusare ton, slog blåsten en liten blå läcka i molnbotten. Tiden led mot halv sju, men befälet dröjde. Plötsligt hördes en häftig ordväxling i trappan. Fröjdberg klev upp, vaggande för morgonhivarn, medan han med skallande röst ropade till de andra, som följde efter: „Jag styr int mist i egna vatten“.

„Jag tar det inte på mitt ansvar“, svarade kaptenen med läspigt målföre. „Du får ångra det“, utlät sig styrmannen, som var minst påstruken.

„Här ha jag ligga i hamn alla år. Jag lotsar genom Starrholmssunde i beckmörker, om det ska vara“, försäkrade Fröjdberg i retad ton. „Som bror vill, då“, läspade kaptenen. Han var en uppkomling av samma virke som

Fröjdberg och var mer intresserad av att lyfta den lön, politikens vindkast låtit rägnas ner över honom, än att hålla vård om sitt fartyg. Besättningen mottog nyheten med slö undran. Där var ingen man med sjömansheder ombord. Huvudsaken var att man ångade på, bisak vart och huru.

Algrén steg fram, förvirrad över händelsernas märkvärdiga vändning, och bad att få lotsa ut genom sundet, så kunde herrarna sedan gott reda sig själva. Men anbudet mottogs av Fröjdberg med ett onådigt: „Laga sej i land“.

* *

*

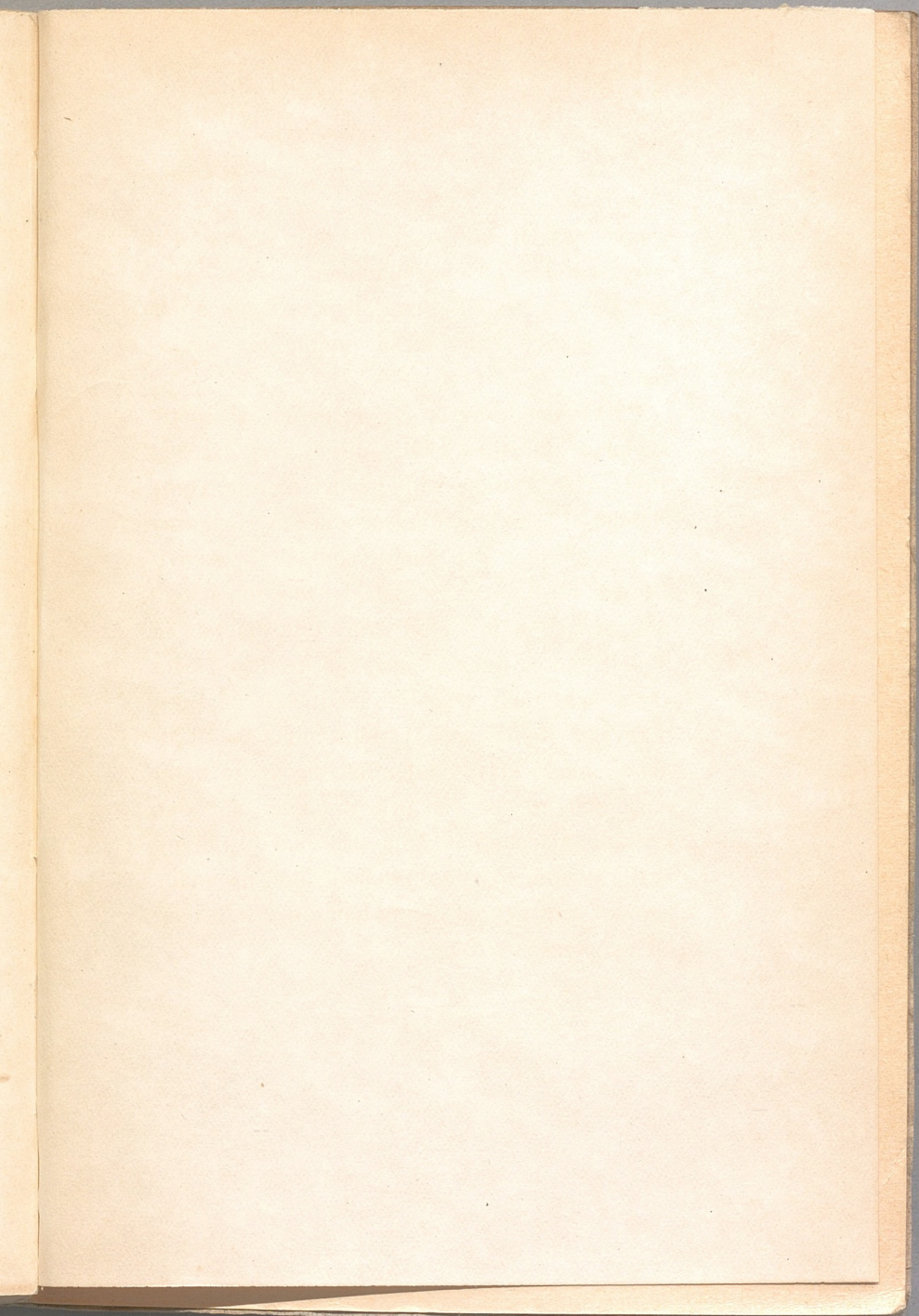
När lotsen nådde stranden, rasslade ångarns kätting och ankaret steg med rena flyn från den steniga grunden. Maskinsignalen ljöd. Maskinen började dunka, skrovet sköt fart. Från stugorna skyndade öborna till strandklipporna östom Algréns för att betrakta denna märkliga utlöpning. Algrén själv hade knappt

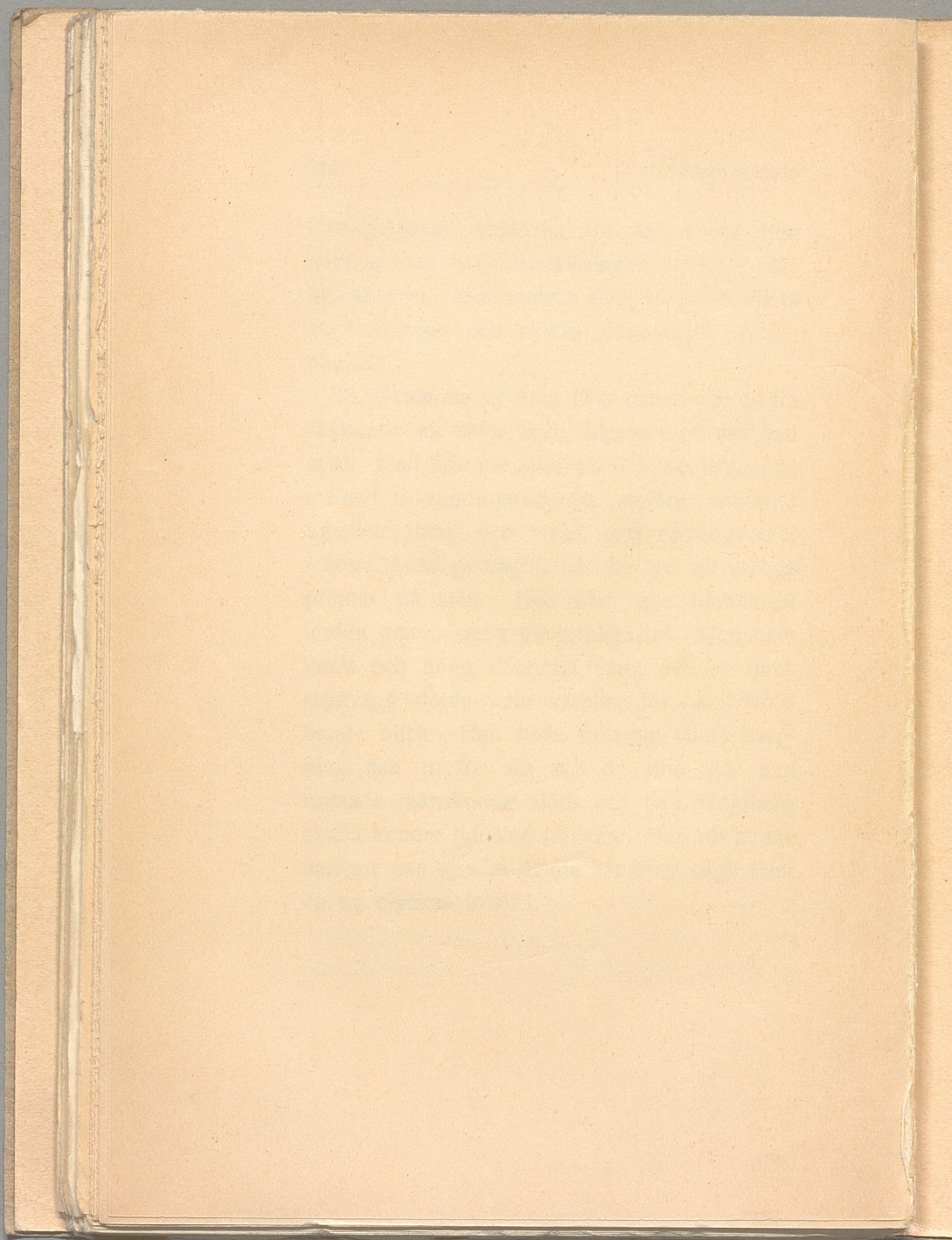
hunnit dit, då „Skärgårdsvakten“ sakta rundade udden. Fröjdberg syntes i styrrummet vid ratten, bredbent och ett grand bakåtlutad, med en ta-mej-tusan-hållning, som ökade Algréns intryck att det som skedde var dårhusmässigt. Den gamle lotsen betraktade skådespelet, som om det rullats upp för honom i en dröm. Kronoångarn, glidande in i sundet, de röda hållarna på stränderna, den avlägsna fonden av havsgläntor mellan dystra rev — allt syntes honom överkligt. Och plötsligt skiftade hans ansikte färg. Ty signalen till maskinrummet klingade åter och „Skärgårdsvakten“ satte i väg med full fart. Loven åt babord togs rätt, grundet mitt i sundet klarades, men så följde en alltför skarp styrbordsvändning — — ett brak — — och nästa sekund steg stäven i vädret rakt över västra strandrevets yttersta undervattensgrynnor.

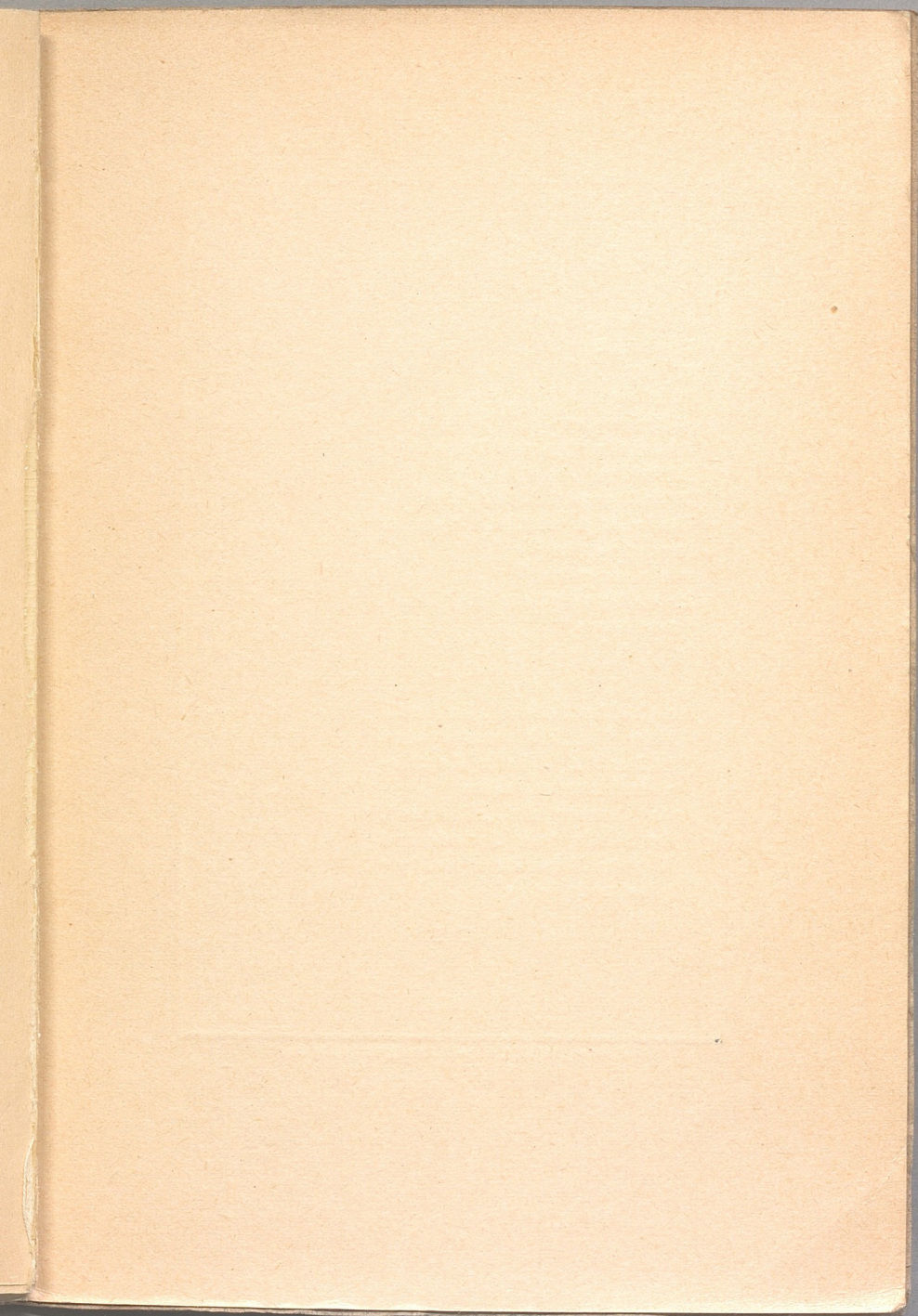
På stranden stod öns församlade menighet i djup häpnad, tills någon av nysténska poj-karna upphävde ett jubeltjut, som bragte hela klungan i munter rörelse. Ingen annan än

Fagersténskan kom sig för att lämna den overksamma åskådarställningen. Hon klev hemåt med beställsamma steg, besluten att få liv i gubben och skicka honom till olycksplatsen.

En skvalande by drog över öarna. De andra skyndade att söka skyl; Algrén stod där han stod. Han stirrade stint på det rägnrypande eländet i sundmynningen, medan tankarna arbetade, trögt och tungt, som en bogserbåt i höga, höstliga vågor, när den har för många pramar på släp. Han kom inte framåt på färden genom detta obegripliga liv. Sjön bara växte och högg ursinnigt emot och en tjock rägnvägg dolde hela världen för hans tröttande blick. Han hade trott sig vinna bärgning och ro för sig och de sina, när han trotsade mänskornas dom och bad Fröjdberg skaffa honom tjänsten tillbaka. Men nu anade han att han genom denna handling stigit över en ny olyckas tröskel.

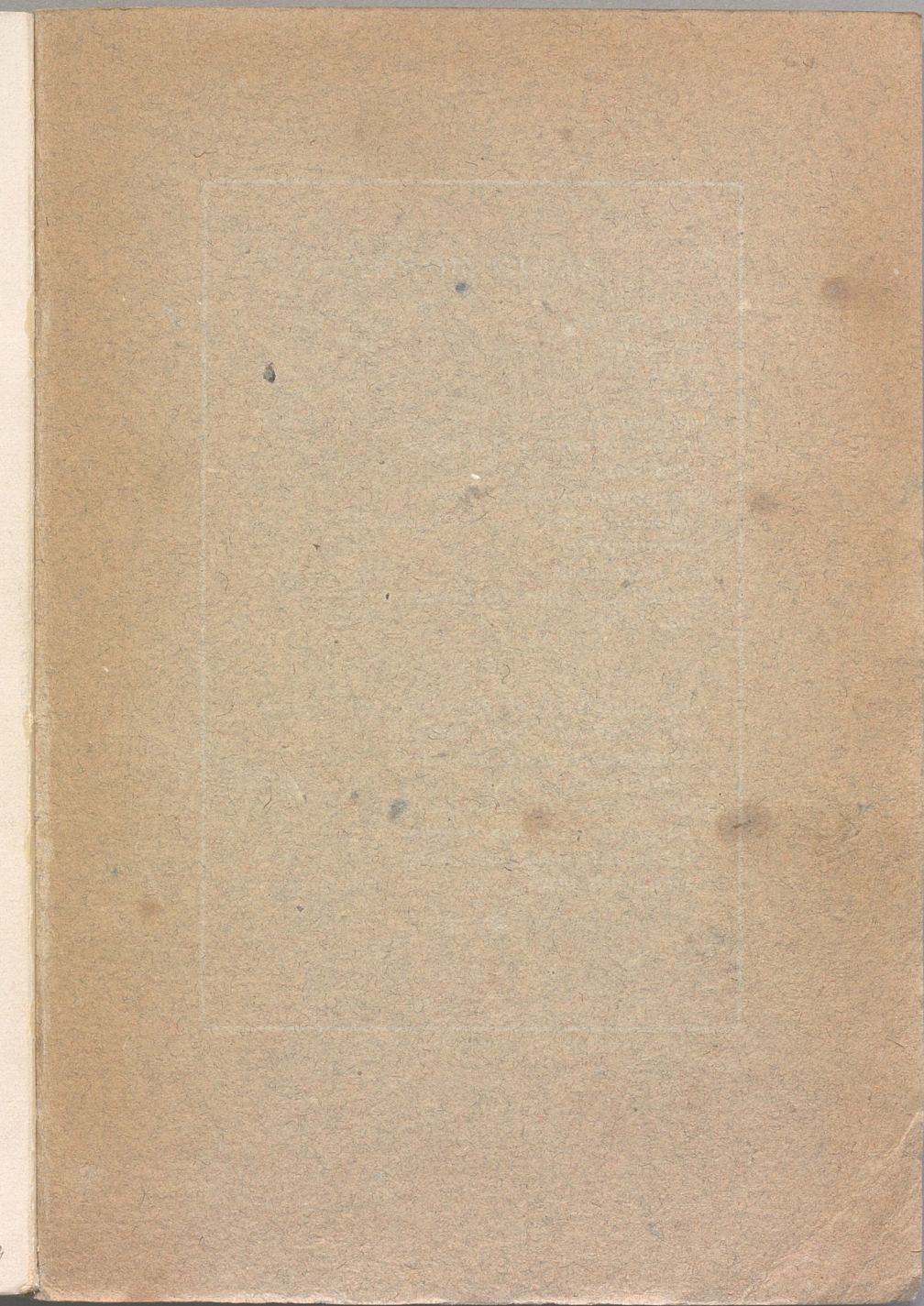
ARVID MÖRNE

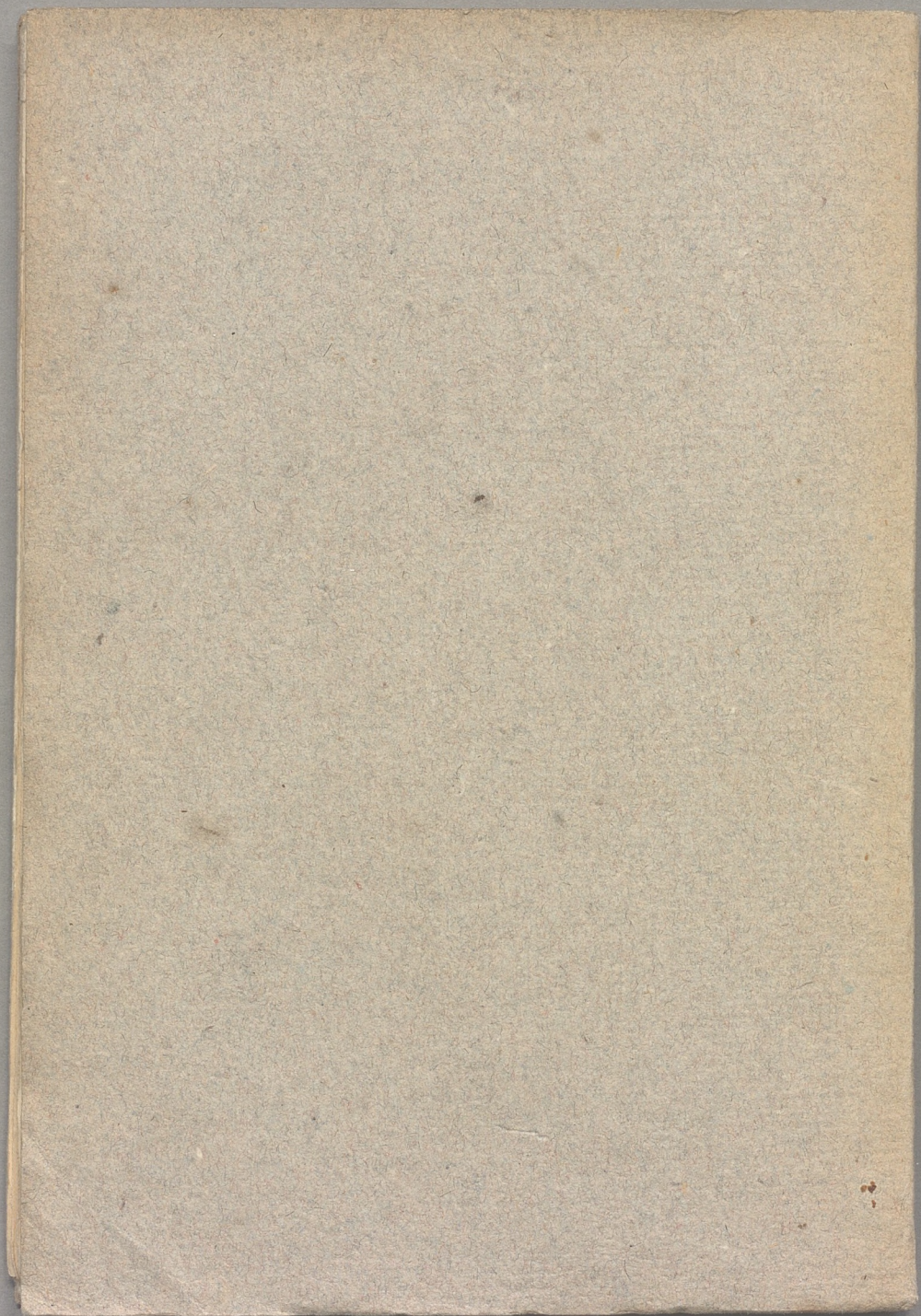
<i>Rytm och rim</i>	1899	Fmk 2: 25
<i>Nya sånger</i>	1901	„ 3: —
<i>Ny tid</i>	1903	„ 3: —
<i>Döda år</i>	1910	Kr. 2: —
<i>Skärgårdens vår. 2:a upplagan.</i>	1913	Fmk 2: —
<i>Ödemarksdramer. I. Den helige Henricus</i>	1914	„ 2: 50
<i>Strandbyggaröden. I. Den svenska jorden. 3:e upplagan</i>	1915	„ 3: 75
<i>Sommarnatten</i>	1916	„ 5: —
<i>Den röda våren</i>	1917	„ 4: —
<i>Strandbyggaröden. II. Lotsar- nas kamp</i>	1917	„ 4: 25

□ □

<i>Josef Julius Wecksell. En studie</i>	1909	Fmk 4: —
<i>Alexis Kivi och hans roman Seitsemän veljestä. En litte- raturhistorisk studie</i>	1911	„ 3: 75
<i>Från „Saima“ till „Vikingen“. En studie över den svenska nationalitetsidéns utveckling i Finlands press</i>	1916	„ 3: 25

□ □

www.books2ebooks.eu